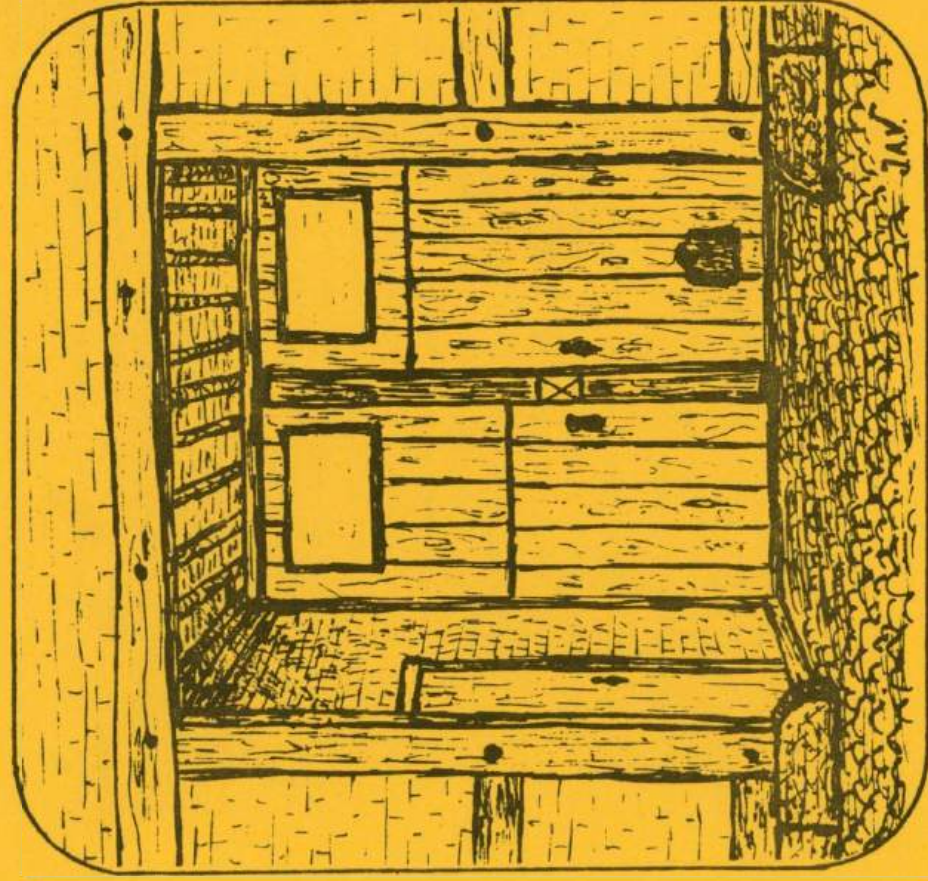

't ONDERSCHOER

heemkunde denekamp

De oude Twents boerdersijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: " 'n stiepel". De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het "braotspit" steken, dat een "Huon" of "Hunewiefke" een brutale boerenknecht nagooide.

Als " 'n stiepel" verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder " 't slop".

In het stiepelgat sloot "de Lappe" uit het Aamsveen het "blauwe dämpke" dat de "zwarte dood" veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het "vlöggen um'n stiepel".

Door het "hoondgat" van de niendeur kon de hofhond "Siep" of "Pollo" ook 's-nachts een ooyje houlen op het erf achter het huis. Verder kon de boer veilig uitkijken "oaver 'n ondersten niendeur".

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals " 'n riesbessen", " 'n zicht", " 'n strikhuakn", " 'n ploogstraampn" en de "peerdezeins".

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben "an zien wich" wat dan vaak weer leidde tot een "brulfte" en tot het voortbestaan van het Twents geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten.

Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

HEEMKUNDE VENEKAMP.

Officieel driemaandelijks
contactorgaan van
HEEMKUNDE DENEKAMP

1e jaargang 1979 nummer 2

Het blad wordt gratis toegezonden aan de leden.
Een afzonderlijk abonnement kost f 10,-- per jaar, exclusief verzendkosten. Losse nummers kosten f 3,50.

Oplage: 200 stuks.
Vormgeving: H. Boink.
Ontwerp omslag: J.A.Veldhuis.

Kopy voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie tot een maand voor het einde van elk kwartaal.

Overname van de inhoud van dit blad slechts na toestemming van de redactie.

R e d a c t i e

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp. Telefoon (05413)2261.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, Denekamp. Telefoon (05413) 2800.

HEEMKUNDE DENEKAMP

B e s t u u r

J.H. Borgman, voorzitter;
H. Boink, secretaris;
W.A.J. Nijhuis, penningmeester;
H.A. Booijsink, G.L.B. Broekhuis, C.C.M. Hamers, S.M. Heerink-Reerink en S. Wynia, leden.

s e c r e t a r i a a t

Diepengoor 16, Denekamp.
Telefoon (05413)2261.

b a n k

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer 59.57.16.547 ten name van de penningmeester.

l i d m a a t s c h a p

Tot 16 jaar f 5,-- , daarboven f 10,-- per jaar.

pag.

1. 'n Woord van te vuurtn
9. In memoriam Jan Veldhuis
11. Klooster Frenswegen
15. De oude kerk te Denekamp
25. Vogels waarnemen
29. Tusschen Arcadië en Utopia
35. Veldnamen
39. De hondekarn
41. Over afstanden gesproken
43. Op de bres voor padden
45. Bufo bufo
51. Uit het markeboek van Denekamp
53. De tuinen van de Brecklenkamp
59. Van Mösche-Dieks en de jacht

* * * * *

Rode bosmier

Het is niet genoeg bezig te zijn
Dat zijn de mieren ook
De vraag is waarmee u bezig bent

(Thoreau)

Alweer het tweede nummer van ons contactorgaan. Dachten we zo nog dat aan die lange winter haast geen einde kwam en zo is het dan toch inmiddels officiëel zomer geworden. Ja, officiëel op papier. Want het gaat nog maar met horten en stoten, soms in de meest letterlijke zin. Van de tussenliggende periode, die gewoonlijk als lente pleegt te worden aangeduid, is dit jaar ook niet veel terecht gekomen. Ja, even dachten we dat het werkelijkheid was: Eerste Paasdag. Maar die illusie werd ons -gelukkig- snel ontnomen. Ja, gelukkig, want als het toch nog niet de bedoeling is dat het lente zal worden, hoeft de schijn ervan ook niet lang te duren.

Het trage, langzame voorjaar was overigens maar een weinig overtuigende overwinning op de winter. De verslagen vijand heeft zijn aanwezigheid een behoorlijk eind weten te rekken. Want we hebben dit jaar moeten ervaren, dat er nog "IJsheiligen" zijn. Op 12, 13 en 14 mei is het IJsheiligen. Wellicht zo genoemd, omdat het voor kan komen, dat er dan nog nachtvorst optreedt. Dat "IJs" in de aanduiding moet natuurlijk in relatie gebracht worden met de kou, die dan nog kan optreden. De heiligen zijn Pancratijs, Servatius en Bonifatius. Hun feestdagen vallen op 12, 13 en 14 mei.

Eigenlijk toch nog in een vlot tempo, zij het later dan we gewend waren, hebben de bomen ons getoond, dat ze niet door de winter verslagen zijn. Het leek aanvankelijk een beetje dat ze ingeslapen waren, na deze voor onze begrippen langdurige en strenge winter. Ja, dat wel. Helaas moeten we ook vaststellen dat menig struik en ook een enkele boom het niet overleefd hebben. Weer andere zullen er moeizaam bovenop kunnen komen. Omstreeks mei waren we - ook in onze omgeving - zo gewend aan de alom sierende gele bremstruiken langs weg en langs water. Tevergeefs moesten we erop wachten. En misschien volgend jaar ook nog wel. Ze hebben een flinke knauw van de afgelopen winter gekregen. De speling der natuur, noemen we dat.

Ondertussen hebben we al kunnen zien, dat jonge planten ontluikend het eerste prille zonlicht opvingen. Moeder aarde had ze weer voldoende kracht gegeven om te ontplooiën. Ook onze eigen tuin staat er nu, na de zware winterperiode, toch nog wel weer aantrekkelijk bij. Ze heeft de winterperiode toch nog redelijk goed overleefd. Alles groeit weer weelderig en streeft omhoog naar het licht.

Een stille late lenteavond. We overpeinzen dit alles nog eens. Plotseling veel lawaai. Een wel erg snel voortracende motorfiets doorklieft de avondstilte. De zon gaat onder en de omgeving wordt in de donkere mantel van de avond gehuld. Toch wordt het nooit echt donker. Onze ogen hebben niet veel moeite te wennen aan de andere lichtsterkte. Heerlijk, buiten nog even nagenieten van zo'n dag, genieten van de stilte en van de natuur. De vogels doen nog zo hun best het ons op dit uur naar de zin te maken. Jazeker, dat mogen we toch wel vaststellen. Als we dat zo rustig op ons in laten gaan, worden we gestuurd in een richting van denken: wat heeft de Schepper toch prachtwerk gedaan; Hij heeft welhaast overal voor gezorgd. Zo ziet het er toch naar uit, niet?

Laten we er daarom echt van genieten, van onze natuur, en ook van onze cultuur, evenwel zonder de vergiftigende schaduw van de melancholie. Dit weerhoudt ons er echter niet van de stille symfonie van altijd voortdurend leven te beleven. We blijven even stilstaan bij het gelukbrengend ontstaan. Tegelijkertijd ervaren we door het neerslaan van een mus door onze poes, de tragische onverbiddelijkheid van vergaan.

We realiseren ons opeens dat we dit toch ergens niet goed kunnen billijken. Waarom moest dat nou? Maar als we ons daar verder in verdiepen, komen we tot de ontdekking dat dit niet alleen in de natuur voorkomt.....oh, schande!

De mens blijkt zelf beter in staat de natuur-en daardoor zichzelf uit haar evenwicht te brengen. Als gevolg van toepassing van steeds weer nieuwe verdelingsmiddelen voor plant en insect, brengt hij de natuur in verwarring, ja tracht hij haar zijn wil op te leggen. En dat is erger dan wanneer een poes een mus het leven beneemt. Dat laatste is de speling der natuur.

De stilte van de avond blijft ons facineren. In gedachten worden we even meegenomen naar vroeger, hoe toen zo'n avond eruit gezien zal hebben. Het haren van de zeisen klonk monotoon. De maaiers zaten met gestrekte benen om het "haarspit" en klopten met de haarhamer over de snede van de zeis, tot die weer zo dun en scherp werd, dat deze "liep" over de nagel van de duim. Dat getik was de doods klok voor het lange gras met zijn bloemen en kruiden en de hooigeur als scheidende ziel. "Gelijk het gras is ons kortstondig leven, gelijk een bloem, die op het veld verheven, wel sierlijk pronkt, maar krachteloos is en teer", wil een psalm.

Vroeger zagen we altijd weer andere bloemen, die de weiden medebevolkten. Wanneer in het voorjaar het gras in de weiden nog tamelijk kort was, verscheen eene paardebloem, bij duizenden tegelijk gaven ze het groene kleed tijdelijk een gele kleur. Korte tijd later werd het bloemveld opeens veranderd in een veld vol witte pluizige bollen. De paardebloem werd gevolgd door boterbloem, pinksterbloem, margriet en zuring. Zelfs het gras bloeide toen, net als de rogge.

Maar waar zien we nu nog boterbloemen en margrieten? Zelfs wegbermen blijken ze niet meer te accepteren. Alleen de paardebloem is er nog. Ondanks alle verwoede pogingen haar kapot te krijgen was deze bloem weer present, hoor! Welhaast onverwoestbaar lijkt deze plant.

Want ondanks steeds meer en andersoortige bemesting en toepassing van een breed scala verdelgingsmiddelen weet de paardebloem zich toch nog maar te handhaven. Hoewel dan deze bloem door de agrariër veelal slechts als "lastig" wordt bestempeld, blijken er toch wel wat positieve aspecten van te vermelden. Steeds meer deskundigen raken er namelijk van overtuigd, dat het voor de gezondheid van de dieren wel eens goed kon zijn, dat het vee bij het aanbod van voer uit de wei een zo breed mogelijk samengesteld pakket krijgt voorgeschoteld. Het schijnt niet uitgesloten, dat al die planten, zoals die welker eens onze weiden mede begroeiden, met elkaar tevens een geneeskrachtige invloed kunnen uitoefenen op de dieren, die ze eten. Koeien mogen deze planten dan over het algemeen wel vermijden. Paarden en bijvoorbeeld konijnen schijnen er dol op te zijn.

In zijn Natuurkalender (Twentsche Courant 16 mei 1979) vergelijkt Adriaan Buter de met ontelbare hoeveelheden paardebloem gevulde weiden met de bollenvelden in het westen van ons land. Hij typeert ze als "onze eigen oostnederlandse bollenvelden". Zoals hiervoor al is gesteld: de paardebloem is een van de weinige planten, die de weide met verscheidenheid van toen, hebben overleefd. Als de bloem dan na enige tijd is uitgebloeid en de vruchtjes rijp zijn geworden, draagt de wind haar aandeel bij tot voortplanting ervan. De zaadjes hebben alle een kleine parachute, waarmee ze kunnen wegzeilen op de wind. Ze vinden wel weer een plaatsje ergens tussen het dan slechts overblijvende welhaast keurig opgevoed lijkende weilandgras. "De eentonigheid van het produktieweiland" noemt Buter dat in eerdergenoemde Natuurkalender. "Zelfs het gras komt er nauwelijks nog aan bloeien toe, want voordat het zover is, wordt het gemaaid en afgevoerd naar de ligboxenstallen. Menige moderne koe weet hooguit nog als jeugdherinnering waar het voor vandaan komt, dat door de boer wordt voorgeschoteld. Het gaat haar niet anders dan een stadskind, dat bij de herkomst van zijn bekertje melk een fabriek voor zijn ogen heeft, inplaats van het weiland met koeien van de antieke schoolplaat".

De maïs staat weer in ruime mate te velde. Maïs, maïs en nog eens maïs. Een groene zee. Van het vroeger en op sommige plaatsen zelfs nog tot voor kort aangetroffen goudgele graan is niet veel meer op de essen terug te vinden. Het krijgt er alle schijn van dat de rogge, die we nog aantreffen, welhaast bedoeld is om ons eraan te herinneren wat hier eeuwen lang een belangrijk voedingsprodukt was voor mens en dier. De sterke landschapsbepalende essen dreigen ook geleidelijk aan herinneringen te worden. Ze blijven nog steeds ten prooi te vallen aan de zandhonger van woning- en wegenbouw.

Hoe snel wel onze tijd voortschrijdt. ja voortrent, bewijst ook wel het een aantal jaren geleden door Joh. Buursink in "Het Boek van de Lonneker Landbouw" geschreven "Leedke van de moderne tied". "Wat raost en duuwelt daar op 'n es waar 't koren riepet? Dat gromt en tromt en bēnzelt stāōdig-ān! Et māeit de rōw, et wānt en dōsschet āl wat 't kan, Et beendt et stro an pākke en āl wat haan hef, griepet! Hier staot de zakk' met zaod, et bromding krōnt en piepet! Daar ligt de balen stro, de boer dee vōert mār ōf en ān! Laot duuweln dan den heksenkettel, ha! daar hōol wy van: 't Is 't leed van de moderne tied at op den es de rogge riepet!"

Als we tegenwoordig ergens rogge zien staan zouden we het warempel haast als een toeristenprodukt gaan beschouwen, een produkt verpakt in de omslag van het Twentse volkslied "Er ligt tussen Dinkel en Regge een land, ons schone en nijvere Twenthe....." Op het Springendal in Oud Ootmarsum wordt zelfs een stukje rogge gezaaid met het doel de belangstellende te laten zien hoe in vroeger tijden werd geoogst.

Zoals de bloezem van een uitgebloeide paardebloem plotseling uitwaait, zo ook kan het gaan met een mensenleven. Dat hebben we binnen onze heemkundegroep recent nog wel duidelijk moeten ervaren, toen ons mede-lid en ware heemkundevriend Jan Veldhuis zo onverwacht van ons is heengegaan. "Wat is 't leven? 't is de vlam van een fakkel bij nacht, Die met weifelende blikkering licht, En gebluscht is eor 't iemand verwacht", schrijft Mr. J. van Lennep in zijn "Poëtische Werken". Goed zestig jaar oud was hij en dan al opgeroepen voor een ander leven. Elders in dit blad wordt extra aandacht geschonken aan onze vriend Veldhuis.

Zoals u uit de krant hebt kunnen vernemen is tijdens de afgelopen maanden ook definitief het doek gevallen over "Boddenkuper". Het bestuur van Heemkunde Denekamp heeft zich met het behoud ervan, nogal actief beziggehouden. Er is steeds sterk voor gepleit, mede tegen de achtergrond van de bestemming, die men er aan wenste te geven, namelijk een boerderijmuseum. Als redactie van dit blad moeten we zeggen: jammer dat het zo gegaan is, want het had wel iets moois kunnen worden. Al gedurende lange tijd immers liep het bestuur rond met de gedachte om te komen tot een boerderijmuseum. Welnu, in de boerderij "Boddenkuper" meende men deze gedachte om te kunnen zetten in werkelijkheid. Dat dit niet gelukt is, wordt door het bestuur erg betreurd.

Maar misschien moeten we toch nog verder kijken. Misschien ook klampen we ons vast aan dingen, die niet haalbaar zijn en worden we later gestraft voor een zekere kortzichtigheid. Maar ook willen we de mogelijkheid niet uitsluiten, ja dat durven we haast niet, dat de mensen straks zeggen: Hadden we nu Boddenkuper toch maar laten staan, daar had zo'n boerderijmuseum erg mooi in ondergebracht kunnen worden. Wie het bij het rechte eind had, wie het bij het rechte eind heeft..... .. we weten het - natuurlijk en.....misschien, gelukkig... niet. Feit is, ondanks alle gemaakte illusies, dat deze boerderij plaats zal moeten maken voor woningen en woongroen, voor hedentijdse woningen bestemd voor hedendaagse mensen, voor mensen die nu leven, voor hen die thans besturen en ook voor hen die het liever anders hadden gezien.

Illusies of niet. Wel of geen Boddenkuper. Er is nog meer waar Heemkunde Denekamp zich voor heeft ingezet. Zo kunt u elders in dit blad lezen over een bijzondere activiteit van onze werkgroep Flora en Fauna, namelijk de bescherming van de pad.

Maar alles is zo gebonden aan de tijd, aan het jaargetijde en aan de maatschappij waarin we leven. Zo heeft de paasstaak zijn rol in het voortleven van tradities, dat mogen we zo toch wel stellen, weer ruimschoots kunnen vervullen. "Christus is weer opgestanden" werd gezongen rond de "boeken". Het paasvuur heeft weer alom in 't rond gebrand. Zelfs de Pinksterbroed werd gemeld.

"Hier kom wi-j met de Pingsterbroed, meer eenmaal in et joar, En al wee oons nig gewwen wil, Dee mot oons loaten stoan. Pingsterbroed, Luier oet! Was dow eerder op 'estoan, Dan has met mi-j hen bloomen plukken goan," aldus Cato Elderink in "Oet et Laand van Aler".

Weldra is het ook vakantietijd. We hikken er zo gezegd bijna tegen aan. Het is nog slechts een enkele voetstap. En als dan het weer ook een beetje - dat zeggen we dan voorzichtigheidshalve maar, want we wilden eigenlijk wel dat het weer helemaal zou meewerken- en als dan het weer ook een beetje wil meewerken, net zoals het afgelopen winter, ten aanzien van onze wensen voor een ijsbaan in 't Goor, zelfs goed gedaan heeft, nou dan zal het wel goed komen. Dan zullen we onze handen wel mogen dichtknijpen..... of niet soms?

Een goede vakantie is toch veel waard. Dan kun je er weer een jaartje tegen, zeggen ze. Nou dan.....

Vakantietijd, zomertijd, een mooie tijd. We verwachten een met veel zonovergoten periode. Allemaal hopen we op de een of andere wijze deelgenoot te mogen zijn van de zon. Graag willen we allemaal iets van de toch nog vaak erg zelden verschijnende gouden zonnestraaltjes meepikken. Ze lijken soms zo schaars. Zo moesten we zelfs midden juni nog een beroep doen op het haardvuur, om ons te helpen het in huis wat aangenamer te maken. En dat nog wel in een tijd, waarin zoveel gesproken wordt over "vijf-procent energiebesparing". Maar we zullen maar geduldig afwachten wat het worden zal. Want de thermometer kent momenteel hoogtepunten, weliswaar met donderslagen als toegift.

De dertig graden worden zelfs benaderd, een enkele keer. Voor de een is het dan weer te warm, voor de ander kan het nooit warm genoeg zijn. Mon Dieu! het is ook nooit goed..... of toch wel.....?

Eenzaam, bijna monotoon klettert de regen tegen het raam. Op straat lijkt de regen wat bedrijviger. Het houdt maar niet op. Daar horen we nog een kievit, in de tuin ontwaren we nog een merel. Het mag dan wel "greuizaam weer" zijn, water hebben we naar ons gevoel toch voorlopig wel genoeg gehad.

Nee, het zomet nog maar mondjesmaat. Ondanks dat de kalender ons juist de afgelopen week gebod te geloven dat de zomer is begonnen. We zouden ons dan eigenlijk moeten kunnen baden in overvloedige zonnestralen. Natuurlijk zullen we nu wel ons best doen de almanak hier de schuld van te geven. Want de Twentsche Almanak van 1979 noteert voor ons "Op 'n eersten Juni regenachtig, De heele maond twiefelachtig". Het staat er, zwart op wit, en tot nu toe draagt het veel schijn van werkelijkheid in zich. Maar tegelijkertijd zullen we toch ook moeten erkennen, dat een almanak ook maar papier is. En papier is nu eenmaal geduldig....., dat moeten we ook vaststellen. We zullen dus ook maar geduldig moeten zijn en anders moeten we het maar leren te worden. We moeten maar denken : "Ok 'n zwaorsten mist wil wal 'n maol ôptrekkn".

Ondanks dat plegen we zo bij het begin van dit zomerjaargetijde toch allemaal nog wat drukker te worden. Er moet nog van alles gebeuren, waar we nog niet aan toe waren gekomen. Ook moet nog hier en daar wat opgeruimd worden. Dat nodigt ons dan uit tot een voor vakantie passende stemming.

We zijn dan, ieder zo op zijn of haar eigen manier, nog flink druk.

Vakantie, zomer, bladervolle bomen, bloemrijke perken, heerlijk groen, veel zon, teveel vliegen enzelfs mieren. Dat laatste kan tenminste ook, moesten we eens ervaren.

Mieren zijn ook altijd druk in de weer. Er is haast geen bedrijviger insect te noemen als "Truus de mier".

En stel je dat nu eens voor. Op vakantie, we besluiten op een mooie zonnige dag te gaan picknicken, heerlijk aan de rand van een groot bos. We zoeken ons een plaatsje op om van onze toch zo welverdiende(!) rust te genieten. Je pakt een dik leesboek, want dat had je meege-nomen op vakantie, omdat je daar anders ook al niet meer aan toekwam, en doet een verwoede poging om je deelgenoot te maken van de inhoud van het boek. De overige deelnemers aan deze picknick-dag doen zich elders tegoed aan de in gulle overvloed voorhanden zijnde gouden zonnestralen. Een nabij-liggend meertje draagt zorg voor de nodige afkoeling. De koelbox herbergt de ook dan wel op prijs gestelde ver-frissing. Je was net op bladzijde 13 "....pakte een grote witte doos en deed hem open....." toen zich opeens een langwerpig bruinkleurig beestje zijn best deed om je leesgedachten te ondermijnen. Je denkt er op dat moment niet bij na, en veegt het weg, als was het wat stof. Maar het komt weer, en er komen er meer. Opeens moet je constateren dat je toch niet alleen bent, dat je zelfs bezoek hebt. Of beter ge-zegd dat jij op bezoek bent. Je springt plotseling op alsof de duivel ermee speelt. Het zijn.....mieren, allemaal "miegempen", zo-als we ze wel plegen aan te duiden.

Bah, die "rotbeesten". We pakken ons boeltje op om een andere plaats te zoeken. Kun je dan nergens meer rustig zitten! We letten nu wel goed op, of er toevallig ook mieren zijn. Nee, he, gelukkig, denken we dan, en doen een hernieuwd streven om onze eerste rustpoging voort te zetten. We kijken wat om ons heen. Lekker rustig wel. Opeens, eigenlijk zomaar opeens,-we hebben totaal geen bijzondere gedachten-ontdekken we dichtbij een klein zwart beestje, een insect wat we niet een, twee, drie kunnen thuisbrengen. Daar zouden we eerst een encyclopedie voor moeten raadplegen. En die sleep je op vakantie niet zomaar mee. He, daar nog een en nog een. Meer beestjes vernemen, dat ze door ons worden gadegeslagen, dat ze door ons worden gevolgd. Het lijkt wel of ze ons als indringers beschouwen. Een van de aanwezige insecten-gastheren durft het aan wat naderbij te komen. Nee....., dat kan niet waar zijn. We ontwaren warempel weer van die langwerpige beestjes, nu zijn ze zwart. Weer.....mieren!!!!

He, wat vervelend is dat nou. Kunnen we dan nergens even rustig in de natuur vertoeven? Of zouden ze ons toch niet zo vijandig gezind zijn, als hun uiterlijk van dichtbij- en dan vooral van een plaatje- ons wel eens doen vermoeden?

We proberen maar te zoeken naar een ergens door welwillende mensen-handen geplaatste bank.

Dan gaan we daar maar zitten. Dat rust ook wel. We pakken wat pro-viand uit en beginnen ons tegoed te doen aan een lekker uitziend broodje met kaas. We zetten onze tanden erin. Ja, want we hebben onder-hand toch trek gekregen en.....,nee.....,dat kan niet waar zijn. Ik kijk even naar mijn voet en op de punt van mijn schoen ontdek ik een.....ja.....inderdaad.....een grote werkmier, die op het punt staat mijn schoen te poetsen. Begrijp je nou hoe het mogelijk is. Zo heeft toch elk beest op zijn manier een nuttige functie. Wat is de natuur toch soms onbegrijpelijk. De drukte van de mier in tegenstelling tot de rust die we zoeken. Maar we moeten ook niet alles tegelijk willen, alles ineens willen. "Iej könt noe eenmaal nich poesen en 't mèl in 'n moond hao!n".

Rust en genieten van de natuur kan mooi samengaan, dat wel. We moeten wel attent blijven, ja, dat wel, ook op onze natuur, ook tijdens onze vakantie. De natuur die wij in onze niet overal even milieu-vriendelijke tijd zo broos plegen te moeten noemen. Zorg voor de natuur moet echter niet ontaarden in een eenzijdige benadering ervan. Godfried Bomans stelde eens: "Van de natuur houden", is reeds een bewijs, dat men buiten de natuur staat. Boeren geven niets om de "natuur", althans niet in onze zin. Zij zijn het zelf. Zij behoren ertoe en maken er deel van uit. Eerst als er een zekere afstand is ontstaan, gaan wij haar "zien". Ja, wij beelden ons in, een voorsprong te bezitten op hen, die "er geen oog voor hebben". Kijk, dat moeten we goed in acht nemen.

Juist ook in onze eeuw van de vooruitgang, waarin de techniek geacht wordt hoogtij te vieren, en de natuur vanuit een andere invalshoek wordt gadegeslagen. Welzeker mogen we onze ogen niet sluiten voor de technische ontwikkelingen. We mogen de vooruitgang niet tegenhouden. Dat kunnen we trouwens ook niet. Maar bij al die vooruitstrevendheid is het toch wel eens goed even een pas op de plaats te maken en ook eens even om te kijken naar wat achter ons ligt, naar wat geweest is.

Kijk dat laatste trachten wij van heemkunde steeds te doen, ook voor onze lezers. Hen een handreiking geven! Daarvoor is ook dit Onderschoer bedoeld. We streven ernaar dat het iets loslaat, iets teweeg brengt. Als de mens zeggen: ja, daar hebben we wat aan. Als het bij de lezer zó overkomt, inspireert ons dat weer om verder te gaan.....

Straks gaat u wellicht op vakantie. Waar u ook naar toe gaat, bekijk de omgeving eens en tracht iets van de plaatselijke cultuur te ontdekken. Daar is vaak veel van te leren. Ook is hierdoor mogelijk weer begrip op te brengen voor de eigen omgeving. Overigens zal de gene die veel reist moeten ervaren, dat hij het waarlijk interessante aan de mensen, ook in zijn eigen straat had kunnen opmerken!

Tot slot nog iets over de contributiebetaling. Bij aanmelding als lid is u duidelijk gemaakt dat met betaling kon worden gewacht tot een acceptgirokaart werd ontvangen. Welnu, deze girokaart is in dit nummer van 't Onderschoer bijgesloten. De leden wordt verzocht de bijdrage spoedig te betalen.

Hoewel ik me had voorgenomen het dit keer niet te lang te maken, besef ik dat ik hierin niet geslaagd ben. Toch hoop ik dat u de tijd hebt kunnen vinden om even uw gedachten over dit voorwoord te laten gaan.

De redactie wenst u allen veel leesgenot en natuurlijk een bijzonder prettige vakantie.

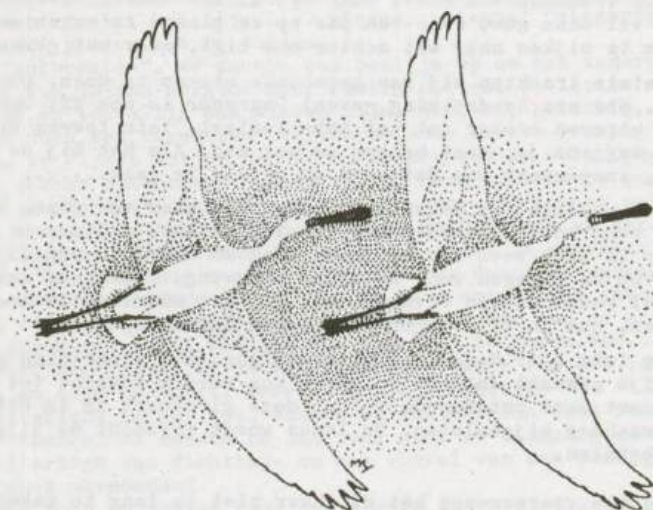
Denekamp, 24 juni 1979.

Namens de redactie,

H.Boink.

paardebloem

IN MEMORIAM JAN VELDHUIS

"...wat zouden zij moeten aan-
vangen, als niet de amateur
hun de plekken wees?"

Op woensdag 16 mei 1979 overleed geheel onver-
wacht Jan Veldhuis, jaren te vroeg naar mense-
lijke maatstaven. Hij was pas 61 jaar en had
nog vele plannen.

Wij zullen niet pogen het verdriet te peilen, dat
het heengaan van deze goede huisvader in zijn ge-
zin teweeg heeft gebracht. Zijn vrouw en kinderen
wensen we veel kracht toe om dit leed te kunnen
dragen.

Voor Heemkunde Denekamp was het bericht van zijn
overlijden een grote schok: een man die we allen
kenden en als mens hadden leren waarderen was on-
herroepelijk uit ons midden verdwenen. Zoiets dringt
pas langzaam tot je door en de harde waarheid open-
baart zich in details: zoals een groep scholieren
die, enthousiast na een museumbezoek, contact met
hem zocht, maar hem niet meer heeft kunnen bereiken.
Zoals ook zijn bijdrage aan deze aflevering van
dit periodiek als het ware onderweg is blijven
steken. ("Je kunt op twee artikels van mij rekenen",
liet hij enkele dagen voor zijn dood weten. Het
was het laatste contact dat we met hem hadden.)
De plaatsruimte, gereserveerd voor zijn kopij, moet
nu gevuld worden door zijn "in memoriam".

Jan Veldhuis was een amateur-archeoloog met karakter
en dus een archeoloog van formaat. Hij kon zijn ge-
luk niet vinden in het spectaculaire, in het opper-
vlakke succes. Hij ging de dingen "auf den Grund",
wenste inzicht in achtergronden en samenhang.

Hij wilde verstaan. En bij zoveel oprechte aandacht volgde het succes als een aangename bijkomstigheid.

Deze integriteit heeft hem ook gekenmerkt op menig ander gebied. In zijn beroep gold hij als een man van hoge principes, die niet het succes, maar de waarheid zocht, en dat met een verwondering, aandacht en gezonde nieuwsgierigheid, die tonen hoezeer hij hart voor zijn werk had.

Hij hechtte eraan te oordelen op basis van een grote en grondige kennis, en heette als zodanig een man van de oude stempel.

Hij wist met grote wijsheid het ideale midden te vinden tussen principes en mildheid. Hij was echter niet te vinden voor het comfortabele, maar onjuiste compromis.

En tenslotte was Jan Veldhuis een aangenaam mens in de omgang, die puttend uit een grote levenservaring plezierig en boeiend kon vertellen, die met humor en gevoel voor betrekkelijkheid sprak over zijn hobby's en interesses, over mensen en hun zwakheden. Een vaderlijke figuur was hij in menig opzicht: in de rust van zijn handelen en spreken, in de wijze mildheid van zijn oordeel.

Heemkunde Denekamp verliest in Jan Veldhuis een markant man, wiens afwezigheid nu al gevoeld wordt, want hij heeft veel voor ons betekend.

Wetend echter hoeveel meer nog hij betekende voor anderen, voor zijn gezin vooral, past ons geen luidruchtig beklag, maar dankbaar en respectvol gedenken.

Denekamp, juni 1979.

Namens bestuur en redactie,

G.L.B. Broekhuis.

Hoe vond u de excursie naar Frenswegen? Dat hadden we niet verwacht, zo'n bezoekers-aantal. Ruim 120 belangstellenden hebben zich naar dit gerestaureerde oude voormalige klooster Frenswegen begeven. Met de fiets en de auto. We werden hier erg plezierig ontvangen en rondgeleid.

Zo was het mogelijk te aanschouwen, wat er zoal met ruim acht miljoen gulden is gedaan. Velen van u zullen zeker ook wel de toestand voor de restauratie gekend hebben. Nu, dan kunt u voor u zelf een goed vergelijk maken.

Jammer is eigenlijk dat de oude Kloosterbibliotheek niet meer terug kan komen.

Om nog eens even weer de sfeer van het vroeger klooster te proeven, laat ik nu de bekende Westfaalse plaatschriever en verteller Heinrich Hensen aan het woord.

In het tijdschrift "Zwischen Burg und Bohrturm" las ik een in dialect geschreven verhaal over het klooster Frenswegen. Misschien moet u bepaalde dingen twee keer lezen, omdat het dialect van het Duits uit gezien moet worden. Maar verder vertoont het zoveel overeenkomst met ons dialect dat dit geen probleem zal hoeven op te leveren.

Daarom graag Heinrich Hensen.

H. Boink.

In't Kloaster

Nuw is't dann also soa wiet!
In't Kloaster Frenswegen treckt
weär Leven in.

't Beginn vör knapp 600 Joahr
was't kläin en armöd'ig, men noa
50 Joahr was't all soa uutbaut,
dat d'r veärdusend Mänsen te-
hoape kwammen, du het inwyt
wödde. Men mött sik dat is vör-
stellen, wat dat vör'n Feest west
is. En se hadden ok alle in't Kloa-
ster watt Etten had, steht in de
aulen Böke. Doar noa göng't up
en off in de Geschichte van't
Kloaster. In de Reformatietied
woll men d'r niks meähr van
wetten, van disse Art Leven en
Godsdienst. Men offbrocken of
kapott maakt hebt unse Vör-
aulen dat Gebau noit. Dat de
Kloasterkarke ofbrand is, doar
is gineene Schuld an, doar is'n
Löchen inslagen. Ik heb my ver-
tellen loaten, dat an de annere
Kante van'n Streep gineen Kloe-
ster meähr steht, doar is ginnen
Steen up'n annern bleven! Is
dat nich äigenardig? In de Groaf-
schupp is ok noit ne Hexe ver-
brand wodden ... Sull unse
Volk sachter wesen as anners-
woar?

Dat Gebau was in de leste
Tied slimm verfallen, en het heff
over dree Joahr duurt, üm het
weär in Odder te maken, en het
heff ok ne Masse kost. Het giff
Lö, de dat ganich ansteht, dat
men doar soa völle Gäild in-
stoppt heff; dat hadde men bet-
ter anners woar to bruken söllt.
Nuw, dat mött de Tied uutwie-
sen, of men doar recht an doahn
heff of nich.

Kottens bin'k d'r noch is moal
weär west, het was du all soa
gud as kloar. Erst bin'k d'r noch
moal rund ümtoo goahn. Junge,
wat ist dat doch groot en moi
anleggt. Den Graven vör by'n
Ingang sall ja vroger met de
Vechte in Verband stoahn heb-
ben. Mischien hebbt de Poaters
doar, besünners in de Fasten-
tied, eähre Fische uuthalt. Men
kann sik dat soa recht vör'n
Geest halen, wu dat doar wiet
vör unse Tied wall togoahn is.

Bilder en Geschichten van
annere Kloasters goaht eene
dann dör'n Kopp ... Dat Back-
steenen Pörtien, achter in Kloe-
stergoarn, by Vörbeeld. Kunn
doar den Poater nicht dör'goahn
wesen up nen moien Summer-
dag, in sienen langen Rock, sien
Bökien in de Hand. noadenkend,
prakkeseärend over'n Bibel-
woard, wat he nicht begreep:

„Vöör Dy, God, sind dusend
Joahr net soa lang as eenen
Dag?“ Kann he nich an de Vechte
langs loopen wesen, het „Para-
dies“ in – soa nöme wy dat
kläine Wauld ja vandaage noch –
alle verdann, dat besünner Vö-
geltien noa, dat hem alle wieter
van Huus lokde ... soa wodd'
vertäild. En du he tegen 'noa-
vend weär kump, du kend hem
de Mann an de Poarte nich, en
he hem ok nich. Gineene kende
hem. Du doot se de Böke loss:
Joa, vör 300 Joahr hadde het
hier moal nen Mönch geven met
sienen Namen, men de hadde
twiefelt, was weggoahn en noit
weär kummen ...

An de Vechte stoaht de hoo-
gen Böeme noch, de wy van-
daage noch de „Kegelbahn“
nömt. Woarüm sullen se sik hier
nich mangs in eähre Eensamheit
wat vermaakt hebben? Plesäer
met niks, as men 't met van-
daage verglik. En dann kiek ik
de annere Kante uut, het Feld
in up de Gräinse an. Kunn doar
de Schäper nich siene Koppel
hödd hebben, du de Abt by hem
kwamm en hem üm Roat frög?
Weckenlang hadde de Mann all
gin Oage meähr dicke had, üm
dat he gin Antwort wüss up
dree Froagen, de hem de Kayser
upgeven hadde, üm dat de hem
sien moie Leven nich günde.
Het sög d'r noa uut, dat he off-
sett wodden sull. Geen, vör de
Schäper was dat ne Kläinigheid,
soa steht' in aule Böke. De een-
fache Mann hadde wall nich stu-
deärt, kunn gin Latiens ver-
stoahn en gin Ixentall lesen,
men doarvör hadde he meähr
dagelyks Verstand as sienen
Baas, dat had' he.

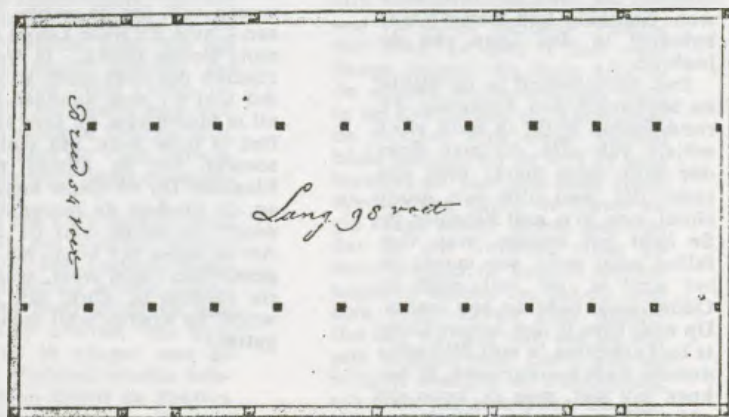
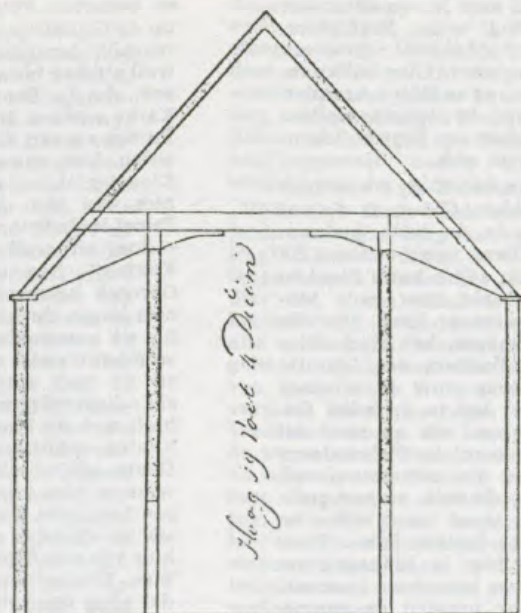
Klook wassen de Keärls ja anners vrooger in't Kloaster. Doar fünd men ja van allen, wat van Belang was: Professers, Dokters, Apthekers, Schrievers en ok Gördners. Hier höllen de Löt up an, as se Hölpe brukden of d'r wat by leären wollen. Krankenhüse en högere Schoolen gaff't ja nich.

En dann heb'k my't van binnen bekeken. Glöwt, as d'r wat gebört is in de leste Joahren. In de Zellen, woar vrooger de Poaters up eähre hatte Planken slöpen, stoht nuw moie Möbels. Gedienen bind vör de Glase kummen, het bind räinweg Hotelkamers wodden. De Lö, de doar nuw in wunnen söllt, mött het ja up eähr Gemak hebben, soa as men dat vandaage went is. Ne moderne Köcken is d'r inkummen, völl grötter as de aule, en nen grootten Saal, woar men sitten en noamekaar lustern kann. Want het willt hier ja Mänsen uut alle Karken bymekaar kummen, metmekaar proaten en vanmekaar leären. De aule Pöste en Balken kunnen wall van Tieden vertellen, wu dat heel anners was. Wu men noch upmekaar lösgöng, as men sik nich eens was. Gelükkig heff men d'r wat byleäht in den Loop van de Joahren.

Den Kloasterhoff in de Millte en besünners den Krüsgang d'r rund ümtooh holle ik noch vör't möjste van alls. As men doar dör geht, dann markt men soa recht, dat men nich in'n groot Hotel men in'n ault Kloaster is. Se hebt het meeste, wat verfallen was, weär soa maakt as het west is, en wat noch in Odder was, hebt se soa loaten. Up eene Stee in den langen Gang is by't arbeiden 'n ault Bild weär unnern Kalk henkummen. Ik bekeek my dat, men ik kunn d'r nich völle van maken. Was't nen aulen Karkvader of nen Heyligen? Dat kunn hier wall gebört wesen, schödde het my du in't Sinn, woar up nen Söndagmor-

gen soanen Schojer in ne belappte Bukse, met lange Hoare en bedarfde Föte vör dat Bild up de Grund satt en met'n Kaatenspöll tegange was. He muß wall stillkes binnenkummen wesen, du de Poaters alle in de Karke wassen. Du hört eenewat fluiten, en sött den Ströper doar sitten. Nee, soawat in dat stille Kloaster. Men dat kann doch nich. He noa de Baas: „Heär Prior! Heär Prior! In'n Krüsgang – doar sitt well – fluit en spölt Kaaten!“ Soa is't in ne aule Chronik beschreven. Het durde nich lange, du hadde he se alle üm sik too stoahn. Völle Pröties wödden d'r nich maakt. He woll sik d'r noch uutproaten en met eähr dispeteären: He hadde doch bloß met de Mann up dat Bild Kaaten spöllt, um hem 'n paar Deute vör'n Middagetten oftewinnen. Men siene Künsten hölpen hem niks. Satt etten dus he sik vör ditmoal, men anners was hier vör sök Soart nich de rechte Stee. Fluiten en Kaatenspöllen, dat göng dann doch te wiet, dat däh't.

Wenn wy vandaage ok annere Moaten anleggen mögt as dumoals, ik stelle my doch vör, dat het noch ganich soa eenfach wesen sall, üm de rechte Gräinsen – nuw d'r weär Leven in dat moie Gebau treckt – te trecken, tüschen dat wat noch kann, en dat wat d'r nich henhört. Overall is Moate van, en hier anpatt. Het is nuw even gin Hotel of soawat, het is alltied noch'n Kloaster. Up de Geest kump het an, de tüschen de hooge Müren wunt. En as de van de rechte Art is, dann is't nooit gin weggesmetten Gäild west, wat doarin stocken is, dücht my. Dann wodd' de Kosten wall weär vergetten.

tekeningen van het kerkhuis uit 1770

DE OUDE KERK TE DENEKAMP

In het archief van de R.K.parochie in Denekamp bevindt zich een interessant boek, waarin heel wat gegevens te vinden zijn over de bouw van het "kerkhuis" in 1770 en de verbouwing van de "grote kerk" in 1810.

Over de geschiedenis die vooraf ging aan de bouw en verbouwing is al het nodige geschreven, het is dan ook niet de bedoeling dit alles hier te herhalen.

Vóór in het boek vinden we een afschrift van het schrijven van de toenmalige Drost van Twente, Van Heiden Hompesch, gedateerd 12 mei 1770, waarin deze schriftelijk toestemming geeft: "een nieuwe Kerk Schuur te mogen setten, op een hoek grond, gelegen buyten het Dorp Denekamp, digt bij het Scholten huysjen, genoemd op de Sagekoele" enzovoort.

Reeds op 15 mei 1770 kreeg men schriftelijk toestemming van de eigenaar van deze "hoek grond", te weten J.J. Baron van Raeth (van Bögelscamp). Daarin staat onder andere te lezen: "dat sodaenig Kerkhuis tusschen mijne Smeede en Scholten bakhuis moge opgericht worden tot gebruik van onse Rooms Catholyke gemeente en Godsdienst so lang sulx aan God en onse hooge Overigheid sal behaegen". Verder bedong hij voor "zijn huis" een plaats in dat kerkhuis en tevens voor "den tijdelijken Meijer van den Scholtenhof te Denekamp".

Zo had men dus vergunning én bouwterrein voor het kerkhuis, maar de nodige financiën moesten nog op tafel komen.

Men kan zich voorstellen dat daarvoor nogal wat vergaderd is. Maar al heel spoedig vond men een oplossing. Besloten werd de parochianen in de gelegenheid te stellen een bank in dat kerkhuis te kopen, of zo men wil, te pachten.

De banken werden namelijk geen eigendom van de "Kopers". Deze "verkoop" had plaats op "dingstdag den 20 October 1770".

De volgende voorwaarden werden hierbij onder andere gesteld:

- de koopsom moest betaald worden in vier half-jaarlijkse termijnen;
- als men (bij de bouw) geld tekort kwam, zouden opcenten geheven worden; hield men geld over, dan zou een bepaald percentage worden terugbetaald;
- de prijs zou worden vastgesteld in "guldens van 20 stuyver, en niemand minder opbieden als 10 stuyver, en die het hoogste bot heeft sal dan koper zijn";
- men mocht niet onder-verhuren;
- men mocht zijn bank niet hoger maken; wel mocht men die van binnen inrichten zo men wilde, dus bijvoorbeeld met kussens of bekleding.

Het stuk werd ondertekend door : "de kerkmannen van de parochie". Dit waren: Jan Broeneman, Luijkas Silderhuis, Gerrit Averskamp, Jan Kuijper, Sander Ottingk, Hendrikus Kok, Albert Remerink en Jan Tijman als boerrigter.

De verkoop bracht uiteindelijk ruim vijfduizend gulden op. Een voor die tijd formidabel bedrag als men bedenkt dat een vakman, zoals een timmerman, in die tijd per dag (van twaalf uur werken) zo'n twaalf tot dertien stuiver kon verdienen.

In het boek staan ook de uitgaven vermeld, die verband hielden met de bouw van het kerkhuis. Jammer is echter, dat slechts de grootte van de bedragen is genoemd, waarbij dan verwezen wordt naar rekeningen of kwitanties, maar dat niet wordt aangegeven waarvoor de uitgave diende.

De bedragen zijn steeds genoteerd in guldens, stuivers en duiten (8 duiten was 1 stuiver, 20 stuivers was 1 gulden).

Het kerkhuis heeft ongeveer veertig jaar lang dienst gedaan, want per 1 januari 1810 kwam de grote St. Nicolaaskerk weer in bezit van de Rooms Katholieke gemeenschap. Deze kerk werd meteen vergroot.

Over deze verbouwing tot een "kruiskerk" werd reeds het nodige geschreven. Oude mensen kunnen zich deze kerk nog herinneren, ook bestaan er nog foto's van. Tot de laatste grote verbouwing rond 1910 bleef deze kruiskerk in gebruik. Zo'n honderd jaar lang dus.

Over de verbouwing in 1810 vinden we interessante bijzonderheden in het aangehaalde parochieboek. Het is gesteld in de vorm van een kasboek, waarin de ontvangsten en uitgaven op tegenover elkaar gelegen bladzijden zijn vermeld. De notatie van de geldsbedragen heeft weer plaats in drie kolommen, namelijk in guldens, stuivers en -dit is zeer typisch- halve duiten.

Wat de bouw zelf betreft, er is geen constructie-tekening meer van het gebouw gevonden. Evenmin heb ik een bestek kunnen ontdekken. Er mag evenwel aangenomen worden, dat die er wel geweest zijn.

Het gebouw werd opgetrokken uit Bentheimer of Gildehauser zandsteen. Deze steen werd met paard en wagen uit die plaatsen gehaald. Ook kwamen stenen van andere plaatsen, zoals van de havezathe het Everlo, dat toen vermoedelijk werd gesloopt.

Het was in die tijd nog niet zo, dat na sloping van een gebouw, de stenen op de vuilnishoop terecht kwamen. Ze werden alle- voor zover ze bruikbaar waren- netjes "afgebikt" en opnieuw gebruikt. Hetzelfde gold voor bruikbaar hout, gaven pannen, zelfs voor gebruikte spijkers of nagels. Tussen spijkers en nagels bestond kennelijk verschil, zoals uit het kasboek blijkt. Een oude vakman-smid vertelde mij, dat met nagels de handgesmede "smidsnagels" bedoeld zullen zijn. Deze worden in het kasboek ook aangeduid met "taye nagels" of soms alleen met het woord "taye" (=taai).

Uit het kasboek blijkt voorts dat in het gebouw ook veel baksteen moet zijn verwerkt, dat ook weer van diverse plaatsen afkomstig is. Als ergens in de omgeving gebruikte baksteen te krijgen was, dan werd deze aangekocht, onder andere van "het Everloo", maar ook betrok men baksteen uit Bentheim en van "de tiggelaar van den Isterberg".

Eveneens komen diverse posten voor, die wijzen op het bakken van steen in eigen beheer. Onder meer lezen we dat uitgaven zijn gedaan "voor de gereedschappen voor de steenbakkerij" en voor "kleijgraven voor de steenbakkerij". Mogelijk is in die tijd een soort veldoven in bedrijf geweest in Beuningen of in De Lutte, ten behoeve van de bouw van de kerk. Het gebouw was voorzien van een pannendak. In de buurt werden bruikbare pannen aangekocht. De meeste kwamen van Amsterdam en werden per schuit aangevoerd tot in Dulder op het Loo. De Loolee was destijds nog als vaarwater in gebruik. Vanaf het Loo werden de pannen dan met paard en wagen naar Denekamp gebracht. Ook lood en nagels kwamen veel van Amsterdam. Het benodigde hout kon niet zomaar even ergens besteld worden bij de houthandel. Voor zover afbraakhout te krijgen was, werd dit gekocht. Voor het overige kocht men hout op stam. Eikehout voor gebintwerk en planken, dennen voor daksparren enzovoort. In loondienst liet men dit hout kappen en verder bewerken. Het verzagen van de stammen tot planken gebeurde niet op een zaagmolen, maar op de oudste manier, namelijk met een enorme trekzaag. Een boomstam werd dan op een stellage vastgeklemd, en wel zodanig, dat onder en boven mannen konden staan. Met vier man - twee onder en twee boven - werd dan een grote zaag door het hout bewogen. Zo werd de stam tot planken verwerkt. De naam "Sagekoele", waarop destijds het "kerkhuis" werd gebouwd, duidt dan ook een plaats aan, waar op dergelijke wijze stammen werden gezaagd. Voor het metselwerk werd destijds uitsluitend gebruik gemaakt van kalk, vermengd met zand. Portlandcement werd er dus nog niet doorheen gemengd. Men betrok de gebrande kalksteen van een kalkbrander uit Graas, dicht bij Vreden in Duitsland. Typisch genoeg droeg die kalkbrander een naam, die ook in Denekamp nogal voorkomt, namelijk Elferink. Met paard en wagen werd de gebrande kalksteen naar Denekamp vervoerd, waar de kalk "geblust" werd met water. Er ontstond dan "kalkmelk". Deze werd gezeefd.

Daarna liet men de vloeistof in een groot gegraven gat lopen, waar het indikte tot de stuive pasta, die ook nu nog door stucadoors wordt gebruikt. De grote kunst was echter, om deze "pasta" later goed vermengd te krijgen met metselzand, dat men allicht uit de Dinkel haalde.

Het gebruik van riet zal wel wijzen op het maken van kalkplafonds in de kerk. Immers, er is ook steeds sprake - in een latere fase van de kerkebouw - van een "stikkadoorder", die op zekere dag ook naar Almelo gebracht moest worden. Hij kwam dus waarschijnlijk van daar.

Wat lonen en werktijden betreft het volgende. Er werd gewerkt zo lang het maar licht genoeg was. Een normale dagtaak was twaalf werkuren. Als lonen staan vermeld: klei graven acht stuivers per dag, bomen kappen tien stuivers per dag, dennen bekappen tien stuivers per dag. Metselaars en timmerlui verdienden wat meer, als echte vaklieden, zo'n twaalf stuivers per dag, wat dus neerkomt op vijf cent per uur. We komen heel wat namen tegen die ook nu nog in Denekamp bekend zijn: timmerman Wintels, smid Rondhuis en metselaar Ottenhof. Het blijkt echter ook dat hier vaklieden van elders aan het werk waren. Herhaalde aantekeningen melden: "aan de metzelaarsbaas betaald volgens rekening....."

Het vervoer van al de benodigde materialen van de diverse plaatsen naar Denekamp moet wel een immens karwei geweest zijn. Verharde wegen waren er vrijwel niet. Vaak werden in die tijd nog wagens met houten assen gebruikt. De gehele parochiegemeenschap bestond vrijwel uit boeren, die meestal twee, doch ook vaak vijf á zes paarden bezaten. Het is aan te nemen dat het vervoer door de mensen gratis werd verricht. Hoe- wel naar gelang de afstand groter of kleiner was, geld voor vertering werd betaald. Zo werd bij een bepaalde gelegenheid, toen men met 24 span paarden naar het Loo(Dulder) was geweest om pannen te halen, voor vijf gulden verteerd. Men zal daar allicht een volle dag zoet mee zijn geweest.

Als men dan bedenkt, dat men dus per man met twee paarden zo'n dag voor ruim twintig cent kon verteren, dan was het geen "vetpot".

Het "richtmaol", dus het bereiken van het hoogste punt van de bouw, het opzetten van de kap, had plaats op 1 september 1813. Traditioneel werd, ook bij de bouw van een kerk, bij deze gelegenheid jenever geschonken en wel tot een bedrag van vijf gulden en vijf stuivers. De werkers zullen een flinke borrel gekregen hebben en ze hadden die verdiend ook.

Na dit tijdstip treft men posten aan als: "aan eenige jongens voor pannen oprijken (pannen aanreiken) betaald zes stuivers, "voor cooperdraad voor pannebinden, tien stuivers en zes halve duiten", "aan den Glasemaker van Noordhorn voor elf Ruyten en twaalf in pannen, vier gulden en tien stuivers", "voor zes spijkerbooren tot pannebooren, zes stuivers", "voor zandvaaren, zes stuivers", "aan de Kloppen en B.Morsink voor de kerk schoonmaken, twee gulden, twee stuivers en acht halve duiten".

Natuurlijk stonden tegenover alle uitgaven in die jaren ook de nodige inkomsten.

Op 25 januari 1812 wordt de kas opgemaakt en door pastoor en kerkmannen gecontroleerd. Ontvangen was tot dusver 17.295 gulden, waartegenover als uitgaven stonden 14.903 gulden, 9 stuivers en 15 halve duiten, zodat nog "in cassa" was een bedrag van 2.391 gulden, 10 stuivers en een halve duit.

De inkomsten waren verkregen uit bankenpacht, verkoop van gronden, leningen, schenkingen enzovoort. Maar ook door verkoop van brandhout, oud lood, afbraak van de oude kerk enzovoort en niet te vergeten door een collecte. Dit was een lijstcollecte, waarin ieder voor een bepaald bedrag kon intekenen. En als men daar dan in leest dat "Cristiaan, de knecht" 2 gulden geeft, "Hendrik, de broer" 5 gulden, "Dina, de maagd" 1 gulden, "Geertruij, de kleine maagd" 9 stuivers, "De Kloppe in het huysken" 2 gulden, enzovoort, dan wordt het duidelijk dat enorme bedragen worden gegeven, in aanmerking genomen het loon, dat ze normaal met hun arbeid verdienden.

Nergens in het kasboek is een totaalbedrag van de
bouwkosten te vinden, omdat ook verschillende uit-
gaven en inkomsten zijn vermeld, die niet recht-
streeks met de kerk verband houden. In elk geval
was het ook voor die tijd een enorm bedrag.

Kennelijk is het de moeite waard geweest, want de
parochie heeft zich ongeveer 100 jaar met het gebouw
kunnen redden.

En een eeuw is nog steeds een heel lange tijd.

Denekamp, april 1979

J.A.Veldhuis (†)

De denneboomen, die als pijlers rijzen,
De beuken slank, met kroon van levend goud
De eikenstammen, die de tijden grijzen,
Staan, als een kerk, die nooit vervalt, gebouwd.

FRANS EASTIAANSF.

GRUTTO (teckening Staring)

VOGELS WAARNEMEN

Op 1 oktober 1978 begon de stichting Ornithologisch Veldonderzoek te Arnhem een nieuw landelijk Atlasproject. Het vorige Atlasproject betrof een onderzoek naar broedvogels. Dit keer was het onderzoek gericht op het voorkomen van winter- en trekvogels.

Iedere medewerker krijgt een blok van vijf bij vijf kilometer aangewezen en wordt geacht zoveel mogelijk het veld in te trekken om waarnemingen te doen. Elke maand wordt op een kaart ingevuld welke soorten men gezien heeft. Omdat het project vijf jaar duurt, heeft men na afloop ervan een goed beeld van welke soorten vogels er in een bepaald gebied voorkomen en of ze al dan niet wegtrekken.

Ik had het voorrecht een gebied toegewezen te krijgen, waarin behalve een gedeelte van het dorp Denekamp ook de streek ten Oosten en Zuidoosten van Denekamp ligt. Hier bevinden zich huizen- en boerderijengroepen met name Berghum en Mekkelhorst. Voorts treffen we hier bouw-en weilanden en natuurgebieden aan: Stroothuizen, Riest, Hassinkhof, Beuningerachterveld en heide, Punthuizen, de Vrijdijk en het bosgebied van 'Croonen'. Als we daarbij dan nog een gedeelte van de Dinkel, de Puntbeek en het Dinkelkanaal rekenen, kunnen we met recht spreken van een gevariëerd gebied.

De eerste winter kon meteen al streng genoemd worden. In januari en februari leek het landschap wel uitgestorven, op de vogels om het huis na. Toch kon ik zelfs in de maand januari nog 55 soorten waarnemen. In februari bereikte ik een aantal van 59. In de overige maanden oktober, november, december en maart respectievelijk 60, 59, 63 en 67 soorten. Van andere vogelkenners, onder meer de heer Wittgen van Museum Natura Docet, leden van het I.V.N. en Heemkunde en medewerkers van Staatsbosbeheer, mocht ik ook hun waarnemingen noteren.

Verder was het gemakkelijk, dat ook mijn tuin in het gebied viel, zodat ik de waarnemingen van vogels rondom mijn huis kon meetellen.

Eigenlijk behoort bij het waarnemen van de soorten ook het schatten van de aantallen exemplaren van een soort. Daar ik echter dit onderzoek alleen in de week-ends kan doen, is dit voor mij niet mogelijk. De aantallen bij trekvogels kunnen namelijk iedere dag wisselen. Dan zou je de hele week in het veld moeten rondtrekken.

Hierna zal ik de waargenomen soorten groepsgewijs bespreken.

Van de orde der Futen was iedere maand de Dodaars te zien, vooral in het Dinkelkanaal en de Puntbeek. Een klein bruin-grijs duikertje zonder kuif, dat bij onraad direkt onderduikt en zelfs onder het ijs kan zwemmen. Ook de Fuut is enkele keren waargenomen.

Van de reigerachtigen was de Blauwe Reiger steeds aanwezig in de buurt van het Dinkelkanaal en de Puntbeek. Het stromende water bevroor hier minder snel dan bijvoorbeeld in het kanaal Almelo-Nornhorn. Toch was het hartje winter voor deze vogels moeilijk om aan de kost te komen. Als gevolg van een dikke laag sneeuw konden ze niet meer aan muizen en mollen komen. Leden van het I.V.N. en ikzelf zorgden in januari en februari voor vlees- en visafval, zodat de vogels niet behoefden te verhongeren.

Uit de zwanenfamilie kon men geregeld de Knobbelswaan en de Wilde Zwaan waarnemen. De ganzen werden vertegenwoordigd door de Rietgans en de Grauwe Gans.

De eenden waren vertegenwoordigd door grotere of kleinere groepen Wilde Eenden. Tevens zijn enkele Middelste Zaagbekken, Tafeleenden en Kuifeenden gezien. Ook de eenden namen met graagte het gestrooide voer op.

De roof- of stootvogels hadden het deze winter zwaar te verduren. Er vertoonden zich sperwers in de bebouwde kom om op merels te jagen.

Aanduiding van delen van het lichaam van een vogel

A. Torenvalk

1. Kruin	15. Bovenstaartdekveren
2. Voorhoofd	16. Staartpennen (penveren)
3. Snavel met washuid	17. Rand van ooglid
4. Keel	18. Achterhoofd
5. Halszijde	19. Wangen (oorstreek)
6. Baardstreep	20. Vleugelbocht
7. Borst	21. Voorrug
8. Duimvleugeltje ²	22. Rug
9. Flank	23. Stuit
10. Buik	24. Grote slag- of armpennen
11. Dijveren ('broek' als ze verlengd zijn)	25. Staartband
12. Loopbeen	
13. Tenen	
14. Onderstaartdekveren	

In alle maanden waren Torenvalk, Buizerd(in flinke aantallen) en Smelleken(sporadisch) aanwezig. De Sperwer en de Havik konden geregeld worden waargenomen. Ook vertoonde zich eens een Slechtvalk. Zelfs de Blauwe en Bruine Kiekendief is gezien. Ook voor deze vogels richtten leden van het I.V.N. voederplaatsen in, die vooral door de Buizerden druk bezocht werden. Ook zij konden door de sneeuw geen mollen vangen.

Fazanten en Patrijzen waren de hele winter door waar te nemen. De Patrijzen duiken bij onraad diep weg in de sneeuw, zodat ze bijna niet te onderscheiden zijn van de omliggende molshopen. Ze krabben hele gaten in de sneeuw om bij hun voedsel te kunnen komen. Als de sneeuwlaag dik was, zal het wel honger troef geweest zijn voor hen. Toch hebben ze het op een of andere manier overleefd, want meteen na de dooiïnvall waren ze er weer.

Waterhoentjes en een Meerkoet waren aanwezig bij de ijsbaan. Toen er ijs kwam, scharrelden er enkele in de tuinen in de buurt bij de voederplaatsen om aan de kost te komen.

Van de weidevogels was de Kievit alleen in de maand januari niet waar te nemen. Meteen nadat de sneeuw verdwenen was, was de Kievit echter alweer present. Ook de Wulp was in februari alweer te horen, in maart gevolgd door de Grutto, de Tureluur en de Scholekster.

Van de meeuwensoorten was de Kokmeeuw gedurende de hele winter, behalve in januari, aanwezig. Enkele keren werden Stormmeeuwen waargenomen. Deze waren vanuit het geheel bevroren westen naar het binnenland gedreven.

Van de duiven waren Houtduif, Holenduif en Turkse Tortel standvogel. De eerste twee waren vooral te vinden in de buurt van de kuilvoerhopen en op de weiden, waar drijfmest op de sneeuw werd gespoten.

Hiervan profiteerden ook de kraaiachtigen. Zo konden grote groepen Roeken en groepjes Zwarte Kraaien Kauwtjes in de drijfmest naar iets eetbaars zien zoeken. Ook Bonte Kraaien waren, zoals iedere winter, present. Eksters en Vlaamse Gaaien behoren tot de standvogels in ons gebied, al kunnen er wel invasievogels bij zijn. De Notenkraker liet zich deze winter niet zien.

Als standvogel van de uilensoorten kwamen Steenuil en Kerkuil voor, terwijl ook regelmatig de Ransuil en de Bosuil werden waargenomen. De Ransuil kwam ook in het dorp voor.

De ijsvogel kwam in mijn blok ook voor, behalve in januari en februari, evenals de Klapstukster.

Van de spechtenfamilie zijn er waarnemingen gedaan van de Zwarte Specht, de Grote en de Kleine Bonte Specht en de Groene Specht. Latere jaren kunnen misschien uitsluitend geven van een eventueel verminderd voorkomen als gevolg van deze strenge winter.

Van de leeuwerikken was in het begin de Kuifleeuwerik nog present, terwijl in maart de Boomleeuwerik alweer was te horen. De hele winter door kon men de Veldleeuwerik zien of horen overvliegen.

In oktober waren er nog Huiszwaluwen en Boerenzwaluwen te zien. Later zijn ze vertrokken naar hun overwinteringsgebieden in Afrika.

De mezen zijn hier echter standvogel. In alle maanden zijn waargenomen: Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Kuifmees, Glanskop, Matkop, Staartmees, Goudhaantje, Boomklever en Boomkruiper. Het Vuurgoudhaantje was present in december, januari en februari.

Vogels als Roodborst en Winterkoninkje zijn in alle maanden gezien of gehoord. Ik heb echter wel de indruk, dat het Winterkoninkje in aantal is achteruit gegaan. Ze zijn niet vaak meer te horen. De Zwarte Roodstaart liet zich in oktober nog zien. Het zou tot maart duren eer we ze weer konden zien. Ook de Roodborsttapuit is in maart weer waargenomen.

Van de lijsterachtigen noem ik de standvogel de Merel en grote groepen doortrekkende Kramsvogels en Koperwieken. Ook is de Grote Lijster gezien, behalve in januari en februari. De Zanglijster trekt mijns inziens wat eerder en verder weg.

Van de standvogels dicht bij huis noem ik de Huis-mus, de Spreeuw, de Heggemus, de Ringmus, de Groen-ling, de Goudvink, de Vink en in het begin van de winter nog de Witte Kwikstaart. Ook kwamen in januari, februari en maart Kepen uit het Noorden ons bezoeken. Tenslotte vermeld ik nog de Rietgors, die in een enkel geval en de Geelgors die in flinke groepen langs de boerderijen rondzwierven.

Van de zomervogels was alleen in oktober de Tjiftjaf nog aanwezig.

Het lijken dorre opsommingen, maar het is uitermate boeiend om steeds weer de elkaar opvolgende soorten te zien. Ook konden we deze winter vreemde dingen zien. Wat dunkt u van een waterhoentje hoog zittend in een struik in mijn tuin?

In de Churchillstraat is een Havik vliegend waargenomen. Ik kreeg zelfs boomklevers bij de pinda's, soms wel twee tegelijk.

Misschien is er later eens gelegenheid om ook verslag te doen van het voorkomen van de vogels in het komende zomerhalfjaar.

Door de rust, de uitgestrektheid en gevariëerdheid van het terrein is het bij uitstek geschikt voor het verblijf van onze vogels.

blauwe reiger

Denekamp, 16 april 1979

K.E.Janssen

Klein wönners-spulleke an nen zaandweg, hier in de gemeente. 't Hef 'n leag dak en op zied, an wearskaantn, 'n stuk of wat half-roonde, geet-iesern stalreamkes. Et is zondag-monn, 't voarn en melkn is doan en de leu maakt sich kloar veur de keark. Op wat vrogger zoavöl as de del was, hef 'n "heer des huizes" zien'n oaweral net oet-trökkn en an'n haakn hangn. Oawer 'n stoel lig zien beste pak. En net asse ziene boks wil griepm, heurt-'e boetn schreeuwn: "Monique! Frans! Moet je eens kijken! Hier kun je de boer-zelf zien!" Met één been in de boksn-piep dreijt "de boer-zelf" sich verwöddn um: veur de leage stalreamkes stoat veur, vief, zes köppe em van alle kaantn an te gaapm.... As-offe ne baviaan in nen dierntuin is.

Dan ister ok nog dat verhaal van den mooien, prachtign rashoond-met-pepiern ("onze Edo"), den zôa mooi met de schöapkes kon spöln, datter twee schöape-van plezear werschienlik- dwes deurt takkedroad hen böschen.

En zo ister nog 'n dearde verhaal en 'n vearde en 'n viefde. Mer dee vertel ik mer nich, want ze bint al effn treurig.

Het plattelaand en de leu, dee der wönt, beleawt grootse tiedn. De joarn dat ze wöddn verlakschouwd as achterblewwn en achterlik, lijt veurlopig achter-oons. In 't Westn wet ze noe da'w nich ollemoal Gait-Jan Kruutmoes bint. En wie veult oons ok nich langer tēkot e doan, want de E-8 wi'w eignlik nich ees mer hebbm.

De informaatsie oawer "de provincie" is noe "positief", dat hölt dan onnermear in, dat 't opm boer nog nooit zoa west is, en 't grös nog nooit zoa greun, en de leu nog nooit zoa onbedörvn en ge-zoond "en zo heerlijk spontaan en ongecompliceerd, jeweeetwel!"

Hier heij nog de ruimte, hier ist nog stil, de loch is nog heldr en kloar.

Teminstn, dat zeit se dan!

Mer, ik wet't al zoa net nich. Woar koomp al dee "positieve informatie" dan wa vandan? Wat veur leu maakt dat? Wat zolln ze der met bedoeln? Met wat veur misvestaandn, kot e zegd, wodt deleu oet de stad opzadeld, veurdat ze op oons wodt losloatn?

Völ informaatsie koomp oet Hilversum en Bussum. Oons nationale Sodom en Gomorra, en boetn dat ok riek zeagend met corruptie, alcohol en nepotisme, op leawnsbeschouwelikn basis netuurlik, dat wa. Dee informaatsie hoof dus nich zonnermear betrouwbaar te wean, dat wok mer zeggn.

Reggelmoatig bekiek wie, toch wa met trots, "Van Gewest tot Gewest." 't Valt mie nich met um van dit programma wat onplezearigs te zeggn. De leu dee dat al maakt doot werachtig wa hear best um al dat oonbekeande moois dat oons laand nog hef, bekender te maakn. En ze doot dat, duch mie, met völle andacht en plezear, en ok wa degelik. Mer 'n kaalslag van Ollnzal zö'j in hear programma nooit teggnkommn, of nen boer den der nen grootn ottn van hef bie 't hoes, of ne nijbouwwiek in Hengel. En toch geft dee dinge hier ok. Van "Toeristische tips" köj 't zölde zeggn: good bedoeld, mer (hoe kant ok aans:toeristisch!)'n eenziedig plaatje.

Völ mieser, zo'k hoast zeggn, ist met dee reklame van de leste joarn. Ok hier is slagmoals 't plattelaaand, of wat doarveur mot deurgoan, de idyllische achtervriend veur sjampoos, deodorants, botter en kattnvoer. En hoo mooier " 't plattelaaand" hoe better 'n umzet. Ie könt de reklame-makers niks kwoalik nemmn: 't was ja nich heare bedoeling um 't plattelaand te propagearn, zee wolln alleen mer schoonsmear, of oonderbukskes verkoapm, want dat is hear vak: zee möt de leu loatn zeen, wat ze gearn wilt zeen. Veural de leu oet de grote plaatsn, de grote, rieke plaatsn, woar van alns is: buurthuuze, proathuuze, opvangcentrums, buurtwerkers, opbouwwerkers, maakschappelijk-werkers, woonwiek-renovatie.

En woar de leu zich oeteandelik doad-verveelt en kreggel wodt en um alle kleanigheid niets op mekaar, want ze zit al bie mekaar op nen grootn hoap, en 't lewwn is vol stoplechn en regels en formulern en insproak-van-onderop, en iedereen bemeuit zich met oe van de weeg tot de grove.

Ik snap best dat dee leu mangs gearn gewoon opm boek int grös wilt liggn en niks mer wilt zeen of heurn. Zeet, en dan ist toch mooi veur hear, as ze op de tillevisie ineens zeet, hoe mooi oft hier en doar nog wa is.

De provincie, 't achterlaand, de vergettn gewestn, woar de tied is bliewn stilstoan. En dit verloarn paradies lig an de achterdeur, twee uur riedn van de grote, onleafbare steedn, twee uur riedn um wear nen dag lang meansche te könn wean, de ruimte te hebbm en 't grös te roekn. Um dinge te beleawn deej a zowat vergettn waddn. Veur disse valse keus zöt 't stadsmeansche sich plaatst.

De keus is dudelik, te dudelik, want 't past ollemaal té ongelukkig mooi bie mekaa. De teleurstellingn bliewt dan ôk nich oet, an wearskaantn nich. Want te vaak komt leu hier wat zeukn, wat der nich mer is, en misschien ôk nooit west is. Ze bint bleend ofgoan op de eenzijdig gekleurde plaatjes, dee heur deur de verkearde leu bint presenteart. Den gesellign boer van de tillevisie, met dat grote rognbroad onnern aarm is neans te bekenn'n - de boern-vrolleu haalt heare bosschoppm rechtovoort in'n weenkel of in de supermarkt. En 't valt ôk teggn dat nen boer hier daags nich met schöape en kalver lig te spölln en te dawwel, want zoa haddn ze 't toch eagelik wa op de tillevisie zeen.

Ik zag ne weareld van onbegrip in 't verwöddn gesicht van ne dame, dee nen plezeearigen, oaldern boer ansprak oawer ziene ponnies en kalver, en dat dat toch zoa mooi was, en of hear jeungke nich is op dee peerdkes moch riedn, en of dat nich lastig of gebeurlik was.

"Mevrouw, loat dat kearlke mer röstig peerd riedn, ze bint mak en earlik. Mer doot dan wa van-de-wek, WANT MOANDAG GOAT ZE NOAR DE SLACHT". Hee bedoelnt nich aans dan'e zea, mer in de oagn van dee ene dame wed heel dat fatale verschil tusschen illusie en wearkelikeid dudelik.

Het plattelaand lig good in de markt vandaag -en'n-dag. Zakenleu en folkloristn bint'er bliej met, en eagelik iedereen dee dat gezoonde betken chauvinisme oawer sich hef en dee't gôod dôt, dat oonze regionale cultuur noe is wat breder belangstelling krig dan vrogger 't geval was. En wie slept met waagnraar, wie maakt wear plaankn geffielkes, wie vertimmert wear nen eekn-post,ontdekt opniej oale gebroekn en oale weure. Dat is al heel mooi, mer 't is, duch mie, nich genug. 't Is mangs zölfs verkeard! Ik leuf namelijk nich dat wie, hier op 't plattelaand, der hoe dan ôk belang bie könt hebbm, dat der 'n verkeard beeld van oonzn strek wodt op-hangn, deur oons-zölf of deur aandern, - dat de leu, dee vol goodn wil en met oprechte belangstelling oonze buurtn oetkomt, east wodt opscheept met verkearde verwochtingn en later wodt ofscheept met nen kater, zoadat ze veurgood hear bekomst hebt en duuwels zult oppassn veur ze ooit nog is wearkomt.

Mer toerisme - um is wat te neumn - trek ie toch nich an met nöchtere feitm? Doar heurt toch mooie plaatjes en zoa bie? Dat klopt. En mooie pröatkes ok, en hoe mear, hoe mooier, ha'k hoast zegt. Mer in alle toeristische informaatsie is 'n bekeand percentaasje oawerdriewing inbouwd, dee deur de ge-ïntresseardn meteen in mindering wodt bracht op al dat moois. Doarum wet ok iedereen dat op de Tiroler bearge elk pölleken Edelweisz zakelijk verantwoord is. Mer oonzen strek is gin Tirol, wie môt ok van aandere dinge leeawn as van toerisme.

Doarum, vin ik, mö'w oons nich anstelln (of veur loatn stelln) as 'n köppelke bliede, mer seempele leu, as schilderachtige grappmmakers in 'n -inderdoad! loak dat wal zeggn - schilderachtig laand.

Wie möt, kot-ezegd, nich van achtern stoan en 't an aandern oawer loatn aster verteld möt woddn we'w bint en hoe 't hier is. Wie hebt noe ja zeen watter dan van terecht koomp. En as noa de easte makkelike "kassuccessen" ok de easte grote teggnvallers komt, dan bint de "grootse tiedn" rap veurbie.

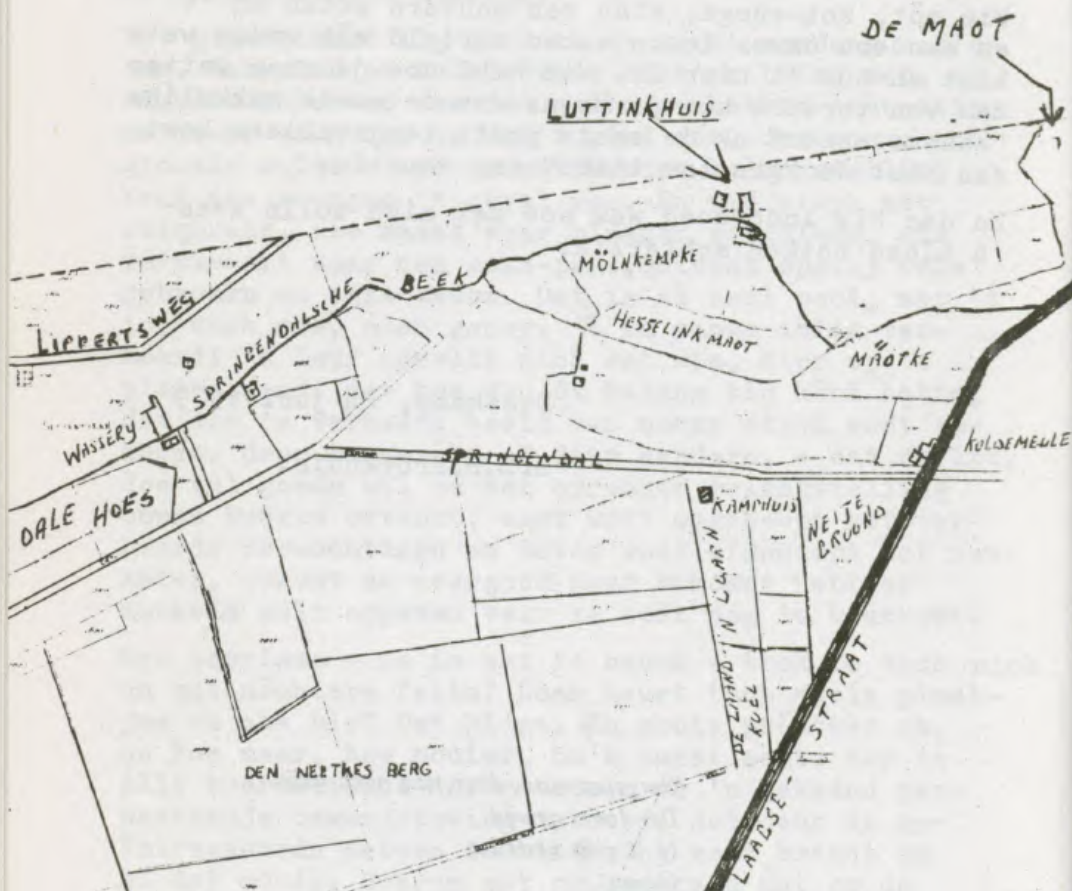
En dan biw inderdoad waw noe net nich wolln wean: 'n klean betken achterlik.

Denekamp, 24 juni 1979

G.L.B.Broekhuis.

*Vergeten oord, door slag noch strijd
Der saam gewijd.
In 't grijs verleden
Gewest,
Waarop het oude Gemeenebest
Te spaarzaam hield het oog gevest,
Hoe schoon is, Twenthe,
Uw krachtig heden!*

Potgieter

gedeelte van Oud Ootmarsum

VELDNAMEN

In elke buurtschap komt men bij het veldnamen-onderzoek wel eens bijzondere namen tegen. Momenteel ben ik bezig in de buurtschappen Nutter en Oud Ootmarsum. Enkele namen welke hier voorkomen, lijken me wel interessant om eens afzonderlijk te vermelden.

Zo is er in Oud Ootmarsum een stuk grond genaamd "'n Kearkentoornt". De benaming hiervoor is wel erg toepasselijk. Het perceel heeft dan ook precies de vorm van een kerktoeren.

Tussen de Laagsestraat en de Uelserdijk ligt een perceel genaamd "de Harddraverij". Hier werden vroeger harddraverijen met paarden gehouden. In stukken betreffende de markeverdeling van Nutter en Oud Ootmarsum uit 1855 heette hetzelfde perceel "de Renbaan". Deze harddraverijen werden opgeluisterd door een muziekkorps. De jury was, om alles goed te kunnen beoordelen, geposeerd op een heuvel het zogenaamd Heerenbergke.

Epmans-Bernhard heeft het eens gepresteerd om, staande op twee paarden, de Harddraverij geheel af te rijden en kreeg als beloning voor deze prestatie, een gouden horloge en een schilderij. Dit moet omstreeks 1860 geweest zijn.

Iets verder, nabij de Laagsestraat (zie kaartje) staat een boerderij welke tegenwoordig is bewoond door de familie Luttkhuis. Vroegere bewoner was de familie Keupink. Deze boerderij wordt wel "de Meerbekke" genoemd. Hier was tot ongeveer 1900 een blekerij gevestigd. Er werd onder meer damast gebleekt in opdracht van de firma Spanjaard in Borne. Als u bijgaand kaartje goed bekijkt valt het op, dat een gedeelte van de schuur op de beek gebouwd is. Misschien is dit gebeurd ten behoeve van het bleken. Het goed werd namelijk op rekken gehangen en dan herhaaldelijk overgoten met water.

's-Nachts moest hierbij gewaakt worden in verband met mogelijke diefstal. Het goed werd met een zeilwagen vervoerd van en naar Borne.

Dichtbij de huidige camping 't Lippert aan de Uelserdijk ligt een perceel grond genaamd "de Aark". Dit zou betrekking hebben op een huis dat hier vroeger heeft gestaan. Dit werd ook wel eens "een kasteel" genoemd. Tot ongeveer dertig tot veertig jaar terug waren hier nog restanten aanwezig van muren van minstens een halve meter dikte. Aangenomen wordt dat het een buitenhuis (een soort theehuis) geweest is van het Huis van Ootmarsum. Dus van de toenmalige Drost van Twente, Van Heyden Hompesch. Misschien omdat het een hecht bouwsel was (denk hierbij aan de Ark van Noach) heeft men het de naam "de Ark" gegeven.

Wanneer we echter te rade gaan bij het "Middel-nederlandsch Woordenboek" van Verdam, dan lezen we bij "Arke" onder meer: "gewelf, boog, waaronder het rad van een watermolen draait, of sluisje". Dan zou hieruit ook geconcludeerd kunnen worden, dat het huis een geheel andere of misschien wel een dubbele functie moet hebben gehad. Ook al vanwege het feit, dat hier toch veel molens voorkwamen.

Tot slot nog enkele namen zoals "het Kreyenloo", "het Everbeer'n-stuk", "'n Pol", "het Rot" en "Baekenbrei". Deze veldnamen, reeds voorkomend in 1554, zijn door de eeuwen heen, toch nog wel enigszins verwonderlijk, behouden gebleven. Ze zijn ook thans nog bekend bij menig inwoner van Nutter en Oud Ootmarsum.

Hieruit valt op te maken hoe oud in feite veldnamen kunnen zijn.

Denekamp, juni 1979

J.A.den Ouden.

Ie:j könt oons Leevn Heer
allns wal anvetrouwn
mer gen dreug heui.

't Was in 't Sunt Jaopik. Telgenboer veurn de
rogge in. Daor kwam rukloos 'n schoer opzett'n,
mer de boer menn'n net 't leste voor 'n nien-
duur in, dow de eerste dröppels valln. "Zoo,
Leevn Heer, dáor zink Di-j 'n maol te gaauw
of wes!" reup 'n boer. Met dat hee aower 'n zul
hen reed, tommeln de waag um en de meeste gaarve
veuln boetn in 'n reagn. Dow reup de boer: "mien
zeel nog too, kaans Dow dan zôn gräpken nog nich
ees verdraegn?"

DE HONDEKARN

een tredmolen voor honden

Oudere mensen kunnen zich nog herinneren, dat zij in hun jeugd een karretje bouwden voor hun herdershond om daarmee de melk te halen.

Andere mensen kunnen zich nog herinneren, dat de voddeman met zijn hondekar rondtrok om bijvoorbeeld tweede keus aardewerk in te ruilen voor lompen. (De politie lette erop of de venter een bak bij zich had om zijn hond water te geven).

Bijna niemand kan zich nog herinneren, dat een hond voor het karnen van boter gebruikt werd. Men kende naast de gewone stampkarn een soort tredmolen, die de karnstaf van de karn op en neer bewoog.

De hondekarn bestond uit een schuin oplopende smalle bak voor de hond. De hond was gedresseerd om een lattendoek in beweging te houden, dat de bodem van de bak vormde. (Men noemt latten op twee riemen gespijkerd een lattendoek). Dit lattendoek bracht een vliegwiël in beweging, dat opzij van de bak was aangebracht. Met behulp van een overbrenging tussen het vliegwiël en de karnstaf kon men een omhoog en omlaag gaande beweging van de karnstaf bewerkstelligen.

Dergelijke karnen waren er in de tweede helft van de negentiende eeuw in verschillende vormen op de grotere boerderijen in Nederland en in Munsterland. Alleen de grote boerderijen hadden aan het eind van de negentiende eeuw zulke hoge melkopbrengsten dat ze deze niet meer met de hand konden karnen.

Oldenzaal, 24 mei 1979.

J.H.Molkenboer Jr.

Lijste van de navoigende Steden en Dorpen hoe veel uren gaans dezelve van DEVENTER afgelegen zyn.

De Letter h. beduit half uur.

	Uren.		Uren.
Aalten	10	Duinkerken	64
Alkmaar	29	Edam	24
Almelo	8	Eibergen	8
Amsterdam	20	Elburg	7
Amersfoort	11	Elspic	6
Antwerpen	37	Emmerik	10
Appeldoorn	3	Eukhuizen	30
Arnhem	8	Endecheide	11
Bathmen	2	Enter	7
Bergen-op-Zoom	35	Epe	4
Bentheim	15	Franeke	29
Bekbergen	3	Geertuideberg	31
Bolswaart	26	Gelder	18
Bommel	18	Gelmuiden	9
Borg Steinfort	18	Geesteren	6
Borculo	6	Gildehuis	14
Borne	9	Gorcum	21
Breda	28	Goor	6
Brussel	45	Gorssel	1 en h.
Briel	31	Groningen	28
Brevoort	10	Gronou	15
Brummen	5	Glaaf	14
Campen	8	Grol	8
Calke	13	's Gravenhage	28
Cortryk	55	Haerlem	23
Coeverden	14	Harlingen	29
Cuilenborg	16	Harderwyk	9
Dalfzen	6	Hasselt	8
Delft	27	Hattum	6
Dendermonde	43	Haaxbergen	9
Delden	8	's Hartogenbos	20
Deutekom	7	Heino	4
Dinxperlo	11	Helvoetsluis	33
Diepenheim	6	Heusden	21
Doornik	60	Hengel in Twent	9
Dokkum	30	Hengelin Gelderl.	6
Dordrecht	24	Heerde	4
Doesburg	6	Hoorn	27

	Uren.		Uren.
Holten	4	Schuttrorp	16
Hout	42	Sluis in Vlaanders	55
Leuven	43	Sneek	25
Leeuwarden	26	Steenderen	4
Leyden	25	Staveren	23
Lingen	19	Steenwyk	13
Ligtenvoorde	9	Tiel	14
Lofstert	13	Ter Veer	40
Lochem	4	Ter Tolén	36
Maastrigt	36	Ter Gouw	22
Meenen	57	Terwolde	1
Meihelen	40	Twello	1
Medenblik	30	Vaassen	3
Mippelt	14	Vendelo	21
Middelburg	40	Veeßen	3
Munnikkendam	23	Vianen	17
Munster	26	Vlissingen	40
Namen	50	Vollenhove	11
Naerden	16	Voorthuizen	8
Nede	7	Vorden	4
Nitupoort	62	Voorst	2
Northorn	15	Vurne	63
Nunspit	6	Utrecht	15
Nymegen	11	Une	3
Nykerk	10	Wageningen	10
Nybroek	2	Wezel	16
Oldenzaal	12	Wenterzwyk	11
Olst	2	Wezep	2
Ommen	8	Welssem	2
Oostende	60	Wierden	7
Ooftermarsum	12	Windsheim	4
Ossinbrugge	29	Wilpe	1
Oudenaarden	52	Wyk te Duurstede	14
Putten	9	Wyhe	3
Raalte	3	Worcum in Vriessl.	26
Rhine	19	Worcum in Holl.	22
Rhemen	11	Woerden	19
Ryffel	60	Yperen	60
Ryssen	6	Ypenbuer	23
Rotterdam	28	Zalk	8
Röermonde	25	Zutphen	3
Schiedam	27	Zwolle	6
Schoonhoven	20	Zwartsluis	10

OVER AFSTANDEN GESPROKEN

Nu binnenkort de vakanties weer beginnen, en er dan, ondanks de energiebesparing, wel weer menig kilometer "verslonden" zal worden, lijkt het me wel interessant om eens na te gaan, hoe men zich in vroeger tijden verplaatste.

De vakanties, zoals we die nu kennen, waren er toen nog niet, maar er werd toen ook al wel gereisd.

Ja zeker. In de "Deventer Almanak" uit het jaar 1772 is een tabel opgenomen, waarin de afstanden staan genoteerd vanaf Deventer naar verschillende steden en dorpen. Kenmerkend is, dat de afstanden niet, zoals tegenwoordig het geval is, in kilometers werden berekend, maar in "Uuren gaans".

Zo lezen we dat de afstand Deventer-Enschede (=57km) elf uur gaans was, dus hield men een gemiddelde aan van zo'n vijf kilometer per uur. De afstand Deventer-Nordhorn legde men af in vijftien uur gaans, zodat we de afstand Denekamp-Deventer op ongeveer veertien uur gaans kunnen aanhouden.

Tegenwoordig rij je in een uur naar Deventer. Hieruit blijkt hoe snel we ons tegenwoordig kunnen verplaatsen.

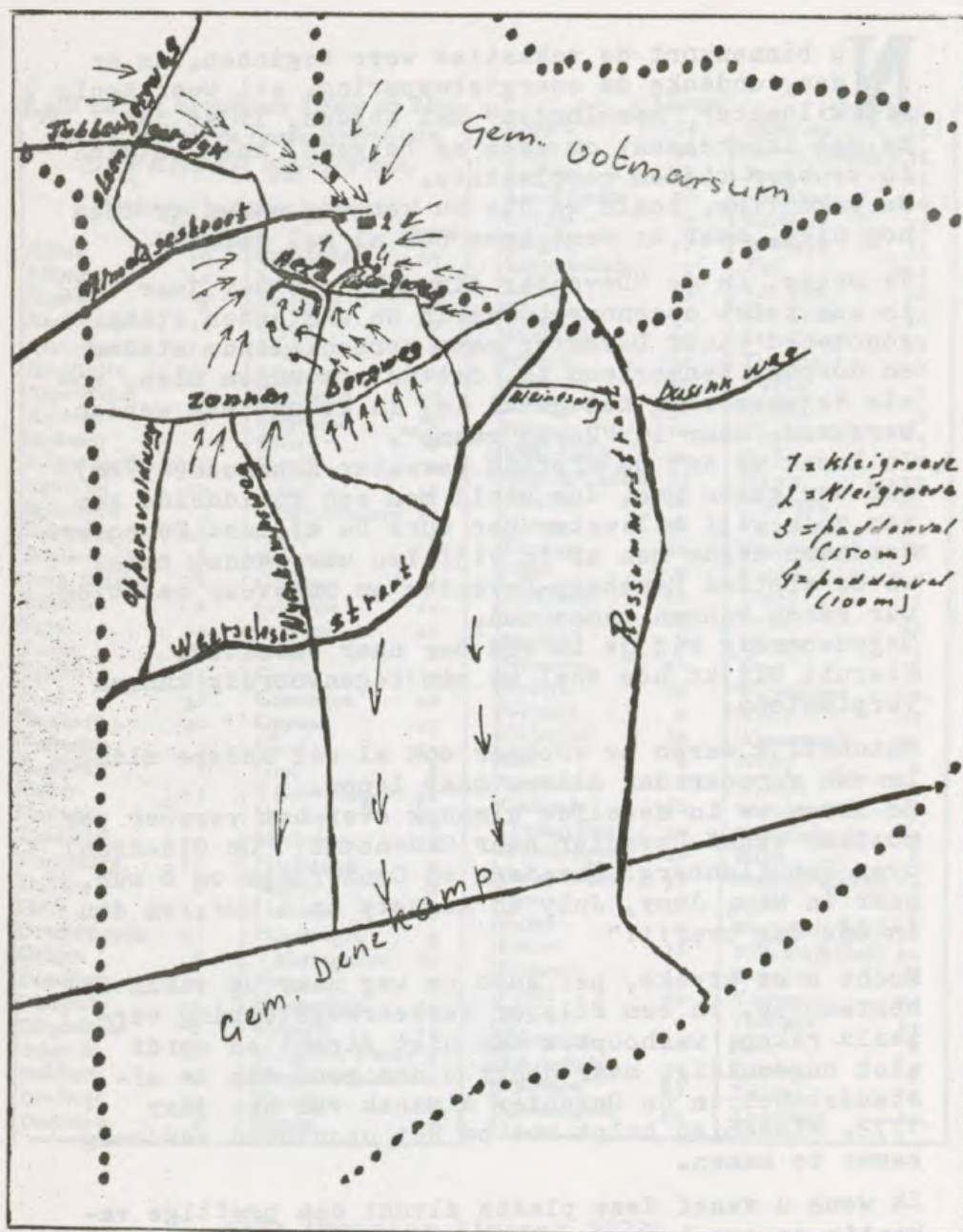
Natuurlijk waren er vroeger ook al wel andere middelen van vervoer dan alleen maar lopen.

Zo lezen we in dezelfde almanak over het vervoer per postkar vanaf Deventer naar Oldenzaal: "Op Oldenzaal over Schuilenberg: Maandags en Donderdags om 8 uur, maar in Mey, Juny, July en Augusty om 6 uur, en dan in één dag over!!!"

Mocht u nu straks, per auto op weg naar uw vakantiebestemming, in een file of verkeersopstopping verzeild raken, wanhoopt u dan niet direkt en wordt niet ongeduldig, maar denkt u dan eens aan de afstandstabel in de Deventer Almanak van het jaar 1772. Misschien helpt het om het oponthoud verdraagzamer te maken.

Ik wens u vanaf deze plaats alvast een prettige vakantie en een behouden thuiskomst.

Denekamp, 29 mei 1979.
J.A.den Ouden

OP DE BRES VOOR PADDEN

Als gevolg van het verharden van vroegere zandwegen in de Ageleres staan deze meer open voor gemotoriseerd verkeer. Dit leidde ertoe dat in het voorjaar van 1978 honderden padden, die onweersaanbaar vanaf de es optrokken naar de kleigroeven 1 en 2 om daar te paren, werden doodgereden. De Hezebergweg en het verbindingsweggetje tussen deze weg en de Almelosestraat over het terrein van de voormalige steenfabriek waren glad van de dode padden. Daarbij komt dat de pad al sinds 1973 tot de beschermde diersoorten behoort.

Om iets dergelijks dan ook dit jaar te voorkomen, werden door leden van Heemkunde Denekamp en de Stichting Heemkunde Ootmarsum paddenvallen opgesteld over een lengte van 150 meter langs de Hezebergweg en over een lengte van 100 meter langs dat verbindingsweggetje. Gedurende vijf weken werd de trek geobserveerd (26 maart tot en met 28 april). In die tijd werden ongeveer 2200 padden overgezet. Ongeveer twintig procent daarvan werd in de paddenvallen gevangen. De rest werd 's-avonds en 's-nachts door een enthousiaste groep mensen van de natuurgroepen van de beide Heemkunde-instellingen van de wegen geraapt. De val van gratis beschikbaar gestelde glasvezel voldeed goed, doch waaide vaak stuk. Het kostte dan vaak veel werk om deze weer op te stellen.

Daarom werd gebruik gemaakt van gaas. De milieuraad Ootmarsum, Heemkunde Denekamp en de stichting Heemkunde Ootmarsum stelden hiervoor f.200,-- beschikbaar. Staatsbosbeheer en de C.A.V.V.-Ootmarsum gaven drie rollen gaas. Door de gemeente Denekamp werden borden geplaatst met het opschrift "Overstekende padden". Op een vrije dag stelde de gemeente Denekamp twee man en een auto beschikbaar. Over gebrek aan medewerking en belangstelling mag dus niet worden geklaagd.

De ervaring, welke dit voorjaar is opgedaan, leidt tot de wens volgend jaar een val van ongeveer 1250 meter op te stellen. Het van de weg oprapen kan dan goeddeels vervallen. Op een vergadering van de Twentse Milieuraaden en andere Natuurbeschermingsorganisaties werd om medewerking en geld gevraagd. Men was zeer enthousiast en vroeg om het bankrekeningnummer van de Milieuraad Ootmarsum. Dit heeft tot resultaat gehad, dat op 8 juni 1979 het Wereld Natuurfonds Nederland zich bereid toonde f.2000,-- beschikbaar te stellen voor het beschermen van padden. Met behulp hiervan kan dan volgend jaar de gewenste grote paddenval gerealiseerd worden.

Op bijgaand kaartje is de paddentrek zo goed mogelijk weergegeven. Gebleken is dat de dieren over grote afstanden terug trekken naar het water waarin ze zijn geboren. In grote lijnen kan men wel zeggen, dat het gebied tussen het kanaal Almelo-Nordhorn en de beide kleigroeven verdeeld is door de Weerselosestraat. De padden behoren alle tot de "gewone padden" (*Bufo Bufo*). Deze produceren door klieren op hun rug een gift dat Bufonine heet en dat lijkt op het gift uit de plant "Vingerhoedskruid" (*digitalis*), dat inwerkt op het hart. Men kan een pad wel aanpakken, want het werkt niet in op de huid. Als het in het oog komt, kan het daar een ontsteking veroorzaken. Gummihandschoenen aan en niet in de ogen wrijven is daarom wenselijk.

Over het leven en het nut van de pad kunt u in het volgende artikel het een en ander lezen.

Ootmarsum, juni 1979

N.J.Gerard.

Iej könt oons Leevn Heer allns wal anvetrouwn
mer gen dreug heui.

Kikkers lijken wat uiterlijk betreft allemaal zo sterk op elkaar, dat een leek deze dieren, zelfs wanneer het geheel onbekende soorten zijn, direkt herkent en kan plaatsen in de orde van kikkers en padden. (Anura of Salienta).

Hoewel we in deze orde zes suborden - met zeventien families, tweehonderdvijftig geslachten en ongeveer zesentwintighonderd soorten - onderscheiden, worden de leden van deze groep over het algemeen aangeduid met kikkers of padden.

Ik wil mij uitsluitend beperken tot de gewone pad (Bufo Bufo), die gelukkig nog in grote getale in ons land voorkomt, met uitzondering van de eilandjes Texel, Schiermonnikoog en Rottum.

De gewone pad is de grootste pad die in ons land voorkomt. Het lichaam is breed en lomp, de kop kort en plat, de snuit kort en afgestompt met een kleine insnijding in de voorrand van de bovenkaak. De tenen zijn kort en met elkaar verbonden door kleine zwemvliezen. Bij de meeste padden zijn de wijfjes groter, tot zelfs twee keer zo groot als de mannetjes. Gewoonlijk kunnen de mannetjes, die geen kwaakblazen bezitten, meer geluid maken dan de wijfjes. De wijfjes produceren een zacht geluid. De paringsroep van de mannetjes van de gewone pad, de Bufo Bufo dus, is op circa honderdvijftig meter hoorbaar. De paringsroep van het mannetje van de rugstreeppad (Bufo Calamita), die in tegenstelling tot de gewone pad wel in het bezit is van kwaakblazen, is daarentegen op een afstand van circa één kilometer hoorbaar. Dit komt dus door kwaakblazen. Het geluid wordt versterkt doordat de lucht vanuit de mondholte in de kwaakblazen gebracht wordt. Deze kwaakblazen doen dienst als klankbodem en versterken het geluid aanzienlijk.

Naast de paarroep beschikken de padden en ook de kikkers over velerlei andere geluiden, die zeer verschillende betekenissen hebben en in verband staan met de levenswijze, het samengaan met andere soortgenoten of een behoefte om zich te uiten.

Naast sommige andere amfibieën, die ook in staat zijn geluiden voort te brengen, zoals vissen en salamanders, zijn de kikkers en de padden toch de eerste gewervelde dieren die door middel van geluiden op de omgeving kunnen reageren, zich door een stem verstaanbaar kunnen maken en vooral gezamenlijk, zoals wij dat zo vaak kunnen horen, een prachtig concert kunnen aanheffen.

Het grootste deel van haar leven brengt de pad door op het vaste land. Slechts om zich voort te planten, zoeken zij het water op, om daar te gaan paren. Dit gebeurt meestal in de vroege lente zodra de temperatuur boven de negen à tien graden Celcius komt. De padden ontwaken dan uit hun winterslaap en komen in grote getale te voorschijn. Ze begeven zich dan naar het water, waarin ze eens geboren zijn. Zodra de padden op weg zijn naar de paarplaats en de temperatuur onverhoeds beneden de vijf graden daalt, graven ze zich weer in. Wij hebben dit in de maand april van dit jaar goed kunnen waarnemen. Bij het dalen van de temperatuur zagen wij dat de padden zich plotseling weer gingen ingraven, om enkele dagen later bij het stijgen van de temperatuur weer tevoorschijn te komen. Ook al zijn ze nog zo hongerig, ze blijven vasten tot de temperatuur weer tot boven de negen à tien graden stijgt. Dan pas gaan ze weer op weg naar het water.

Hierbij leggen ze soms afstanden af van wel enkele kilometers om op de paarplaats te komen. Het is nog steeds onbekend hoe de padden deze plaatsen vinden. Men veronderstelt dat hun reukzin hierin een beslissende rol speelt. Sommigen beweren dat ze in staat zijn de geuren van bepaalde planten en wieren te herkennen. Of die veronderstelling juist is, is niet met zekerheid te zeggen. De mannetjes van de padden zijn meestal ver in de meerderheid. Zodra ze een vrouwtje ontmoeten probeert het mannetje op de rug van het vrouwtje te kruipen en houdt haar in de oksels stevig vast met zijn voorpoten.

DE TWEE MEEST VOORKOMENDE PADDESOORTEN

Padden zijn van de ermee verwante kikkers te onderscheiden aan hun droge, wrattige huid en ook aan de manier waarop ze zich op de korte ledematen voortbewegen. Alle soorten padden zijn wettelijk beschermd.

Gewone pad
Bufo bufo

Rugstreeppad
Bufo calamita

Deze omarming kan soms dagen maar ook weken duren. De omarming is zo stevig dat een mannetje ondanks zware verminking het vrouwtje blijft vasthouden. Zo zag ik dit voorjaar dat een mannetje op weg naar de paarplaats het wijfje bleef vasthouden nadat de tenen van zijn rechter achterpoot totaal verbrijzeld waren door een landbouwtrekker. In het water heeft de voortplanting plaats. Van een eigenlijke paring kan echter niet gesproken worden. Zodra het wijfje de eitjes afzet worden deze door het mannetje bevrucht. Het vrouwtje legt ongeveer 4000 tot 7000 eitjes. Deze eitjes worden in snoeren van drie tot vijf meter afgezet. Het mannetje helpt dan mee om de eiersnoer tevoorschijn te trekken, die dan om de waterplanten worden geslingerd. Na ruim een week komen de kikkervisjes uit hun ei tevoorschijn. Van die kikkervisjes gaan er in het water heel veel verloren. Ze worden door hun natuurlijke vijanden belaagd en opgegeten. Ook komt het vaak voor dat een poel of beek droog valt. Het kikkerbroed of de kikkervisjes gaan dan verloren. Het is daarom begrijpelijk dat het aantal eitjes zo hoog is. Aan het eind van de gedaanteverwisseling (metamorfose), dit is na ongeveer drie maanden, trekken ze het land op om pas na vier jaar, zodra ze geslachtsrijp zijn, weer naar hetzelfde water terug te keren, waarin ze eens het levenslicht aanschouwden.

In die vier jaren, dat de padden op het land leven, staan ze aan vele gevaren bloot. Op het land hebben ze veel natuurlijke vijanden. Zo zag ik vorig jaar, toen ik op een mooie zomeravond met mijn hond langs de Dinkel wandelde, een pad mijn weg kruisen. Door nieuwsgierigheid gedreven liep de hond in de richting van de pad, besnuffelde het beestje en liet het verder ongemoeid. Toen ik dichterbij kwam zag ik tot mijn grote verbazing, dat de pad zich plat tegen de grond had aangedrukt en beide voorpoten op zijn kop had gelegd, alsof hij vreesde een klap op zijn kop te krijgen. Dit soort schrikhouding had ik nog nooit gezien. Jammergenoeg heb ik dit tafereel niet op de gevoelige plaat kunnen vastleggen.

pad in schrikhouding

Hoewel de meeste carnivoren onder de zoogdieren geen padden eten, omdat de huid van de pad giftig is, gaan deze ze van nature wel doden. Verder hebben ze veel roofvogels als natuurlijke vijanden. Ook zij gaan de pad doden maar meestal niet eten. De ergste vijand van de pad is evenwel de mens. Deze doodt bewust of onbewust zeer vele padden en natuurlijk ook vele insecten. Door het spuiten met gif bezwijken vele padden, die op hun nachtelijke strooptochten met het gif in aanraking komen. Hun huid is zo poreus dat het gif door de huid naar binnen dringt en de padden ten dode zijn opgeschreven. Ook door het snelverkeer en de milieuvervuiling vinden deze padden hun dood.

De pad kan vermoedelijk een leeftijd bereiken van ongeveer vijftig tot zestig jaar. Het dier is zeer nuttig en verslindt enorm veel naaktslakken en insecten.

Beter twee padden in de tuin om insecten te verdelgen dan het gebruik van tien spuitbussen. Helaas vernietigt de mens met zijn insecticiden niet alleen de schadelijke maar jammergenoeg ook de nuttige insecten. Dit brengt een verstoring in het natuurlijk evenwicht teweeg.

Denekamp, mei 1979.

W.A.J.Nijhuis.

WANDELENDE PAD

Padden kunnen wel kleine sprongetjes maken, maar ze geven er meestal de voorkeur aan zich kalmpjes wandelend voort te bewegen. Bij het zwemmen gebruiken ze alleen de achterpoten.

Holtink gehouden op den Huyse Bögelscamp. den
20 juny 1804.

Markenrigter De Heer Wilberdink, namens
De Hoogwelgeboren Mevrouw van Raat tot
Bögelscamp
Assesooren De Hooggeboren Heer Marquis
M.A. De Thouars Heer tot Singraven, en
den Kerkmeester S. Hellendoorn.

Goedgevonden van gesaamentlijke Goedsheeren en
Eigengeërfdens over den boer Eekman zijn schaapen
houden.

Is beslooten Eekman zijn schaapen niet na den eersten
April in het vroegjaars op de gemeente moogen koo-
men ofte weijden.

Indien een contra geval het moogte gebeuren imand
hier teegens procedeert zal zig verpligten om te
betaalen een boete van vijff Goudguldens telkens te
verbeuren, de helft van voorgemelde boetens voor
die geene die de schaapen op haald, en die ander
helft voor den Armen deeser Gemeente.

N.B.: Eekman mag zijn schaapen niet voor den 15 Nov-
ember op de gemeente laten koomen.

Verders goetgevonden en verstaan: Er geen plaggen
ofte plaggen niet uyt deese maarckt in andere mark-
ten mag worden vervoerd, op boete volgens landregt.
Nog goedgevonden en verstaan er voortaan geen zet-
ters moogen worden aangesteld als met voorkennisse
van den Markenrigter en die ten minsten leesen en
schrijven kan.

Hiermeede de vergadering beslooten.

in fidem

J. Wilberdink als Markenrigter, wegens het huis
Bögelscamp, M.A. de Thouars, J. Hellendoorn, kerk-
meester, Albert Kock, W.M. Koehorst qq (waarnemend
namens Gervelink), Albertus Reijmerman, Jan Otman.

Denekamp, mei 1979.

J.A. den Ouden.

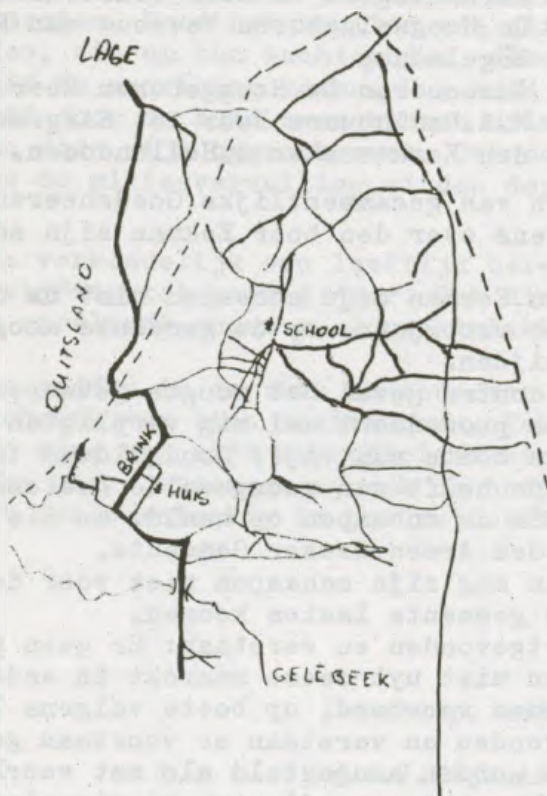

fig.1. Wegennet Breklenkamp 1884

DE TUINEN VAN DE BRECKLENKAMP

De aandacht van de toevallige passant wordt eigenlijk altijd in eerste instantie getrokken door de donker beschaduwde laan onder de grote eiken- en beukenbomen. De bezoeker, die al eerder het kasteel bezocht heeft, komt telkens weer opnieuw onder de indruk van de imposante bomenrijen.

En wie dan toegeeft aan de uitnodiging die er van uit gaat, zal zich telkens weer verbazen, als hij ziet, dat op twee-derde van de laan de bomen plotse-ling wijken, als tot twee armen die het voorplein omarmen en wijzen naar het zich in vol ornaat ver-heffende kasteeltje achter de brug en de gracht.

Het kasteel, het jonkershoes.

"'t Allée" noemde Aleida Bosink-Karnemaat deze laan. En zij kon het weten, want haar jeugd lag in de tijd dat Heloise Zegers het huis nog bewoonde.

Aan het einde bij de brug, kruist deze laan een dwars-laan, ook geflankeerd met eiken en beuken. Deze dwarslaan loopt vanaf de Scholten-es het huis voor-bij tot aan de verste buitengracht en keert dan met een haakse bocht naar de Brink(= thans Jonkershoes-weg). Ook bij dit dwarsstuk vindt men weer de grote eiken en beuken. Het is ook dit stuk waarin in 1863 het familiegraf van Zegers werd aangelegd en waarin in 1977 - ten koste van veel mooie bomen - door de toen pas eigenaar geworden Nederlandse Jeugdherberg Centrale een dienstwoning werd gebouwd. Dit dwars-laantje werd verbonden met de eerdere hoofdlaan, 't Allée, door de eigenlijke openbare weg, de Brink, die weer evenwijdig liep met de dwarslaan die langs de brug gaat.

Brecklenkamp was vroeger rijk aan allerlei wegen, weggetjes en zandpaden. Was al veel daarvan verdwenen sedert 1900, de doodsstee kwam bij de ruilverkave-ling van 1963. Zelfs toen nog gespaarde wegen en paden worden momenteel steeds frequenter in het land meegeploegd. Vergelijk in dit verband bijvoorbeeld de topografische kaarten van 1963 en 1978 maar eens.

De hoofdweg liep volgens de topografische kaart van 1884 als doorgaande weg van Lattrop naar Lage over de Brink bij het Huis te Brecklenkamp (fig.1). Vermoedelijk zal het ontstaan van de Hoofdstraat tot ver in Brecklenkamp langs de school eerst na 1900, toen het huis leeg was komen te staan en alle functies verloren had, plaats gevonden hebben. De Brink heeft een duidelijke, belangrijke rol gehad. De ligging van het huis aan deze Brink heeft de functie als woonplaats versterkt. Vandaar waarschijnlijk ook het zeer grote aantal aanwonenden.

Vanaf deze Brink stevende 't Allée recht op het Huis aan.

Al geruime tijd had ik de idee, dat naast deze laan en dwarslaan er meer geweest moest zijn. De oude adellijke huizen beschikten meestal over uitgebreide hoven en parken, die een wezenlijke bijdrage moesten leveren aan de selfsupporting eisen, die het leven op het land stelde. De singels van bomen gaven bescherming tegen de wind en dus 's-winters ook tegen de koude. Tevens boden zij voor de bewoners gelegenheid tot wandelen en markeerden zij het huis in het land. Dat alles kan vervuld zijn door de lanen die nu nog rond het huis te vinden zijn.

Mijn interesse werd gewekt door de constatering dat er bij de brug over de gracht vier bomen waren, symetrisch ten opzichte van de hoofdlaan én ten opzichte van de dwarslaan. Opvallend was ook, dat twee van de vier bomen zich niet bevonden in het gelid van de doorgetrokken lijnen van de lanen, maar midden in de dwarslaan stonden. Bovendien bevonden de bomen zich ook op de omtrek van een cirkel, waarvan het middelpunt op de as van 't Allée stond. Hier moet vroeger een soort rotonde geweest zijn, pal voor de brug. Dit verklaart ook de afwijking van de twee bomen die het dichtst bij de brug staan en die nodig was om voldoende ruimte tussen de rotonde en de brug te creëren. Deze constatering maakt meteen de Brink tot hoofdweg, omdat normaal druk verkeer langs de rotonde niet mogelijk was.

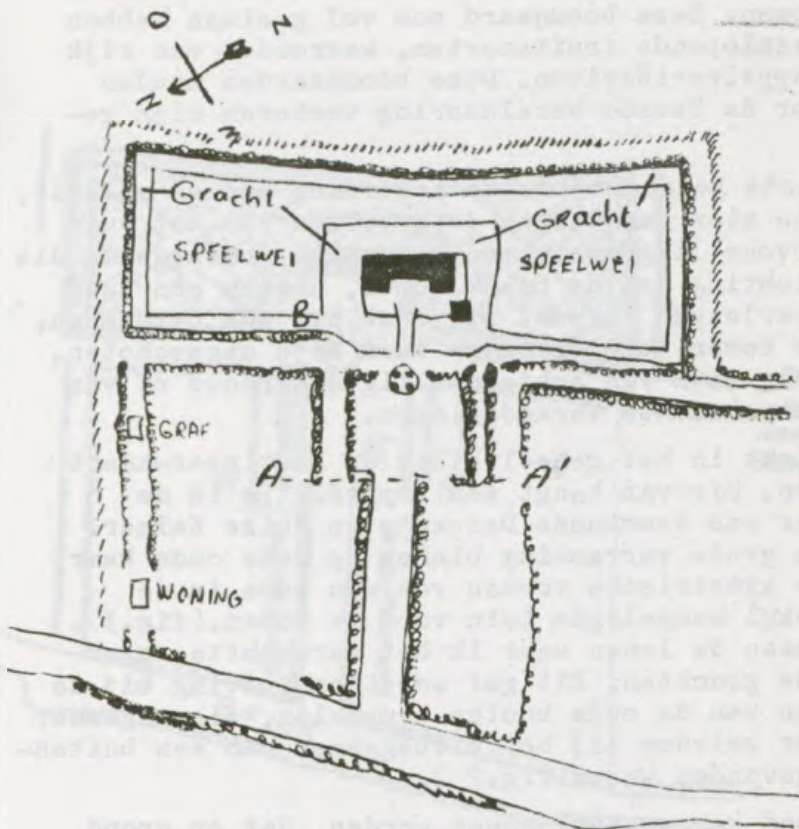

fig.2. 't Huis te Brecklenkamp nu.

Even opvallend was dat op de lijn a-a'(fig.2) zich een aantal tamme kastanjabomen bevinden, die al op vergevorderde leeftijd zijn. In dit verband is het ook interessant te weten, dat wijlen de heer H. Bosink altijd beweerde, dat zich langs de bomen van 't Allée een boomgaard bevonden had tot aan de kastanjabomen. Deze boomgaard zou vol gestaan hebben met uiteenlopende fruitsoorten, waaronder een rijk aantal appelvariëteiten. Deze boomgaarden zouden kort voor de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan.

Een laatste belangrijke gewaarwording was de relatie, die er te zien was tussen de grachten van het huis en de ervoor liggende bomenlanen. Alle grachtdelen die in de richting van de Brink lopen, hebben een laan in het verlengde liggen. Dit moet dan ook betekenen, dat alle bomen, die er in de laan zijn opgeschoten, een gevolg zijn van achterstallig onderhoud of van later aangebrachte veranderingen.

Een inzicht in het geheel bleek de Hottinger-kaart te bieden. Hiervan hangt een reproductie in de werkkamer van Heemkunde Denekamp in Huize Keizer. Tot mijn grote verrassing bleken op deze oude kaart zelfs de symetrische vormen van een oude in de Franse stijl aangelegde tuin voor te komen.(fig.3). Niet tussen de lanen waar ik het verwachtte, maar tussen de grachten. Dit gaf weer aansluiting bij de restanten van de oude houten brugdelen, die ongeveer vier jaar geleden bij het uitbaggeren van een buiten-gracht gevonden waren(fig.2).

Resumerend kan nu aangenomen worden, dat op grond van een oude kaart en op basis van de restanten die nu nog in het veld te vinden zijn, zich rond het Huis te Brecklenkamp een tuin bevonden moet hebben van Franse aanleg. Deze is door gebrek aan onderhoud en door aantasting in latere periodes uitgegroeid tot wat er nu nog is.

Bovendien zal de reactie op deze Franse tuinaanleg aan het einde van de achttiende eeuw, door middel van de Engelse landschapstuin, ook niet helemaal aan de Brecklenkamp voorbijgegaan zijn.

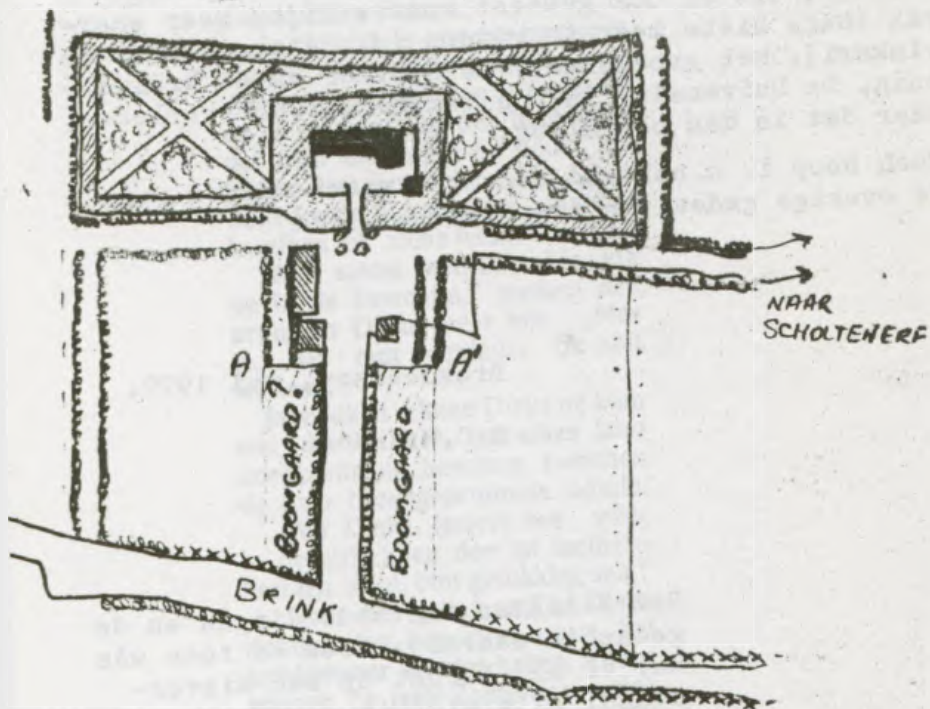

fig.3. 't Huis te Brecklenkamp vroeger.

Op het ogenblik zijn er wel twee conclusies te trekken. Ten eerste verdient de tuin rond de Brecklenkamp meer aandacht dan de huidige eigenaar er aan kan geven. Ten tweede kan op grond van deze gegevens aangenomen worden, dat de meeste bomen ouder zijn dan tweehonderdvijftig jaar en het dus tussen nu en voor vijftig jaar in steeds sneller tempo door ouderdom zullen begeven.

Mij rest nu de intrigerende vraag naar de tuingedeelten, die er ook geweest moeten zijn, maar waarvan thans niets meer te vinden is. Het rosarium, de viskerij, het snoekengat, de doolhof en de kruidentuin. De Duivenslag is nog bekend uit het verleden, maar dat is dan ook alles.

Toch hoop ik u ook nog eens te kunnen melden waar de overige gedeelten zijn geweest.

Breklenkamp, mei 1979.

C.C.M.Hamers.

Het betasten van oude dingen en de gedachte daarbij: toen en toen wás het er al, berust op een misverstand. Alle stof is even oud. Wat ontstaat en verdwijnt, is de vorm.

(Godfried Bomans)

Van Mörsche-Dieks en de jacht

„No hef mie den melkboer met de naven van de waage den fietsenpadpoal ofbrökken, of 't 'n striekstökken was,” mopperde Mörsche-Dieks achter'n kachel. Dieks keek efkes duur 't raam en zeug 'n snorkeerlken met 'n postduufken fietsen.

„In 't veld is er weer ne doeve vlucht”, waarschouwden hee de vrouw. En Jannöäken vleug foart op 't raam an, as nen nachtvlin-der noar de laamp en deur het gedien iets op zied. „O, dat is Veld-Jenske!” reup zee, „loat dat keerlken ok ziene leefhebberijje.”

„Mèr zonne leefhebberijje kik oe in de kamnetla,” metken den zeunigen Dieks weer too. „Mer ja, dat mot eenieder ok zölf wetten.”

Jannöäken rekken Dieks ne kom met koffie hen en efkes later knepperde ne beschute tusschen de paar broengepruumde taande.

„Mer Dieks, (smeet zee wèèr in de stilte) leu dee an leefhebberijjen doot, bint gelukkige leu.”

„Doar hes geliek an,” en Dieks richden den kop effen noar het jachtgeweer an den haken. Alleen wazzen de leste Zoaterdaage nich van de besten west, um d'r met de koppel oet te goan. Dieks kreeg ne smak in 'n moond.

„Jagen is mooi, knipoogde Jannöäken, mer van jagen koomp....”

„Wat wos zeggen?” Gelukkig dat ziene vrouw et watertaanden nich kon zeen.

„O niks,” leup zee de kökken oet.

Dieks is fiener a'j dèènken zöl-
len. Hee wil d'r helemoal nich

van wetten, dat um de prèeke
oawer 't vuurwater wal 'n luk
dwers zit.

Jens ziene zönne, den nich zoa
lang ledden weer oet Indië is
kömmen, kwam ok efkes koffie
dreinken. Ziene vrouw har vuur
dat jong wal 300 meter keersen
bi'j de Mooder Gods opstökken,
de leste meters wazzen fotflak-
kert bi'j de verni'jde schilderi'j
in 't Doorp en Leisken har d'r
ok stilkes wat in de Greenskerk
henzet't. Zoa was Dieks in luk
an 't fôtmediteren, mer no kwam
zien geweten weer an de gange.
Ziene jonge mōg um ok wal...
Doar wol hee gen schoold van
wèèrn.

„Hes 't a heurt van de Cecilia-
jacht in Beuningen?“ begun Jens.

„De opbrengst is wisse weer
vuur de keerke?“ knabbelden
Dieks 'n stukken beschute fôt.

„Ne hele koppel boskloppers
en geweren, gung Jenske wieder
en dikke knuppels, want doa et
an 't leste leup, mossen zee nen
haazn nog in 't nust doad hou-
wen, want zee scheutn allen du-
vel mis.“

„In Beuningen zit aans goad
weeld. Dikke boeren, dikke haazn,
upperde Dieks wat ofgeunstig,
dee veldhazen bint nich zoa vet.“

„En wat zeps van dee twee
reën, dee ze an 't Singraven hebt
daal legd in één moal?“ streek
Jens duur ziene krulhoar.

Dieks stun op, klom op 'n stoel
en pak'n het geweer en Hertha,
de hoond stun te kwispelsterten
bi'j zienen baas.

Noteert u mij voor een abonnement op 't Onder-
schoer/het lidmaatschap van Heemkunde Denekamp *
voor f.10,-per jaar, met ingang van:.....

Naam :

Geboortedatum :

Straat :

Woonplaats :

Postadres :

Ik wacht met betaling tot ik een accept-girokaart
ontvang.

datum:

* eventueel doorhalen wat u niet wenst. (handtekening)

Hebt u opmerkingen wensen of suggesties met
betrekking tot de inhoud van 't Onderschoer of
heeft u zomaar een vraag op heemkundegebied,
dan kunt u daarvoor dit formuliertje uitknippen.

AAN DE REDACTIE VAN 't ONDERSCHOER

.....
.....
.....
.....

afzender:

Naam :

Straat :

Woonplaats/postadres :

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: HEEMKUNDE DENEKAMP

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: Redactie van 't Onderschoer

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

PAARDEBLOEM

